

OSLO TINGRETT

Dok 2

Justis og Beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.

0030 Oslo

Sendes på e-post: lovavdelingen@jd.dep.no

Deres referanse

Vår referanse

Dato

17-128017ADM-OTIR/ADM

28.08.2017

Høringsuttalelse – NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov

Oslo tingrett viser til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 5. desember 2016.
Oslo tingrett er innvilget utsatt høringsfrist til 29. august 2017.

Vi har valgt å konsentrere den til de lovforslagene som særlig berører tingretten.
Høringsuttalelsen sendes på e-post i word- og pdf-format.

Oslo tingrett

Geir Engebretsen
Sorenskriver

Postadresse
Postboks 8023 Dep., 0030 Oslo

Sentralbord
22 03 52 00

Saksbehandler
Geir Engebretsen

Bankgiro

Organisasjonsnummer
974714647

Kontoradresse
Oslo tinghus, C.J. Hambros plass 4

Telefaks
22 03 53 53

Telefon

Ekspedisjonstid
Kl. 0845-1545 (1500)

Internett/E-post
<http://domstol.no/oslo-tingrett>
oslo-tingrett.eksp@domstol.no

NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov. Oslo tingretts høringsuttalelse

Innholdsfortegnelse

1. NOU Kap 9 Mistenkte og forsvarer	3
1.1 Retten til representasjon, pkt. 9.4.....	3
1.2 Oppnevning av advokatfullmektiger	3
1.3 Fritt forsvarervalg.....	3
1.4 Begrensning i oppnevninger	4
1.5 Antall faste forsvarere	4
2. NOU Kap 10 Fornærmede, etterlatte	4
2.1 Utvidelsen og innskrenkningene av retten til bistandsadvokat.....	4
2.2 Pålegg om felles bistandsadvokat, begrensning i oppnevninger.....	6
2.3 Koordinerende bistandsadvokat.....	6
2.4 Antall faste bistandsadvokater	7
Oslo tingrett viser til hva vi har uttalt når det gjelder antall faste forsvarere.	7
3. NOU Kap 11 Domstolene	7
3.1 Domstolens sammensetning.....	7
3.2 Dommerfullmektigers kompetanse	8
4. NOU Kap 12 Innsyn	8
4.1 Utkastet § 6-1 – sakens opplysninger	9
4.2 Utkastet § 6-3 – innsyn hos domstolen.....	9
4.3 Utkastet § 6-9 – saksbehandlingen ved begjæring om innsyn.....	10
5. NOU Kap 13 Bevis	10
5.1 Domstolens relevans- og forholdsmessighetskontroll.....	10
5.2 Rettsoppnevnt sakkyndig.....	11
5.3 Sakkyndig vitne.....	11
5.4 Sakkyndiges mandat.....	11
6. NOU Kap 14 Etterforskning og tvangstiltak	12
6.1 Tvangstiltak generelt	12
6.2 Pågrep og fengsling mv.	12
6.2.1 Rettsmøte	12
6.2.2 Varetekt og bruk av isolasjon	12
6.3 Beslag	12
6.3.1 Kodifisere kravet om skjellig grunn til mistanke.....	13

6.3.2.	Rettslig skille mellom beslag gjort hos noen som er underlagt lovbestemt taushetsplikt (typisk advokat) og beslag gjort hos andre	13
6.3.3.	Hvem får status som siktet? Rettens aktivitetsplikt	13
6.3.4.	Hvem har partsrettighet ved den rettslige overprøvingen?.....	14
6.3.5.	Krav til presiseringer fra den beslaget rammer	14
6.3.6.	Rettens bruk av medhjelper	15
6.3.7.	PST-sakene	15
6.3.8.	Oppbevaring og tilbakelevering.....	15
7.	NOU Kap 16 Påtalevedtak	16
7.1	Prøving av fristen for påtalevedtak, § 28-1.....	16
7.2	Bindende forhåndstilsagn om straff	17
8.	NOU Kap 17 – Generelle regler om rettens saksbehandling og avgjørelser - lovutkastet del 617	
8.1	Dommerstyrt saksbehandling.....	17
8.2	Oppdeling av forhandlingene eller avgjørelsen	18
8.3	Rettens tilgang til sakens dokumenter under forberedelsen av hovedforhandlingen.	18
8.4	Avgjørelsesform og når det skal holdes rettsmøte	19
8.5	Anklageprinsippet. Rettens forhold til partenes krav og påstander mv.....	20
8.5.1.	Forholdet mellom tiltalebeslutning og dom.....	20
8.5.2.	Rettens forhold til partenes krav	21
8.5.3.	Rettens forhold til påtalemyndighetens straffepåstand	21
8.6	Rettens begrunnelser	21
8.7	Virkninger av rettens avgjørelser. Rettskraft og tvangskraft	22
9.	NOU Kap 18 Tingrettens behandling av straffekravet	22
9.1	Forberedelse til hovedforhandlingen.....	22
9.2	Ulike behandlingsspor for store og små saker?	23
9.3	Tilsvar.....	23
9.4	Felles saksfremstilling	23
9.5	Frist for hovedforhandling og forhåndsberammelser.....	24
9.6	Hovedforhandlingen.....	24
9.6.1.	Aktiv saksstyring under hovedforhandling.....	24
9.6.2.	Skriftlig bevisføring	24
9.7	Forenklet behandling.....	25
10.	NOU Kap 24 Private straffesaker	25
11.	NOU Kap 25 Sivile krav	25
12.	NOU Kap 26 Sakskostnader.....	27
13.	Økonomiske og administrative konsekvenser	27
14.	Vedlegg: Aktørenes samhandling i store økonomiske straffesaker – en veileder.....	28

1. NOU Kap 9 Mistenkte og forsvarer

1.1 Retten til representasjon, pkt. 9.4

Utvalget foreslår å utvide mistenktes rett til offentlig oppnevnt forsvarer. Utvidelsen innebærer bl.a. at mistenkte skal ha forsvarer ved politiavhør i nærmere angitt tilfeller, jf. § 3-12, og ved beslutninger om innskrenkninger av bevegelsesfriheten, jf. § 3-13, jf. § 15-1.

Forslaget får økonomiske og administrative konsekvenser for domstolene, idet vi forventer flere begjæringer om forsvareroppnevninger og begjæringer om rettslig overprøving av beslutninger om innskrenkninger av bevegelsesfriheten. Vi mener derfor at forslaget forutsetter økte ressurser til domstolene.

Oslo tingrett etterlyser en vurdering av om retten til forsvarer under politiavhør bør få/får betydning for bruken av politiavhøret under en ev. rettslig behandling av saken, herunder adgangen til opplesing av forklaringen under hovedforhandlingen. I den forbindelse viser vi til politiets satsning med avhør på stedet og rask ferdigstilling av straffesaker, ofte vil innebære at første avhør foretas før forsvarer er oppnevnt.

1.2 Oppnevning av advokatfullmektiger

I utkastets § 3-8 foreslår utvalget å videreføre regelen i § 95 om at forsvaret kan utføres av advokat eller annen skikket person. En advokatfullmektig utfører ikke advokatvirksomhet i eget navn, og kan ikke oppnevnes som "advokat". Advokatfullmektigen må oppnevnes som "annen skikket person".

Dette har noen praktiske og rettslige implikasjoner, bl.a. at advokatfullmektigen formelt ikke er underlagt prinsipalens ansvar og kontroll og at saker ført av fullmektigen ikke godkjennes ved søknad om advokatbevilling.

I praksis oppnevnes advokatfullmektiger uten at det i oppnevningensbrevet gis hjemmelshenvisning. Det har antagelig ikke vært tilstrekkelig bevissthet verken hos domstolen, prinsipalen eller advokatfullmektigen hvilken virkning dette har hatt.

Vi foreslår at det gis en utvidet adgang til å oppnevne advokatfullmektiger, og da som "advokatfullmektig under prinsipalens myndighet og kontroll".

1.3 Fritt forsvarervalg

Utvalget foreslår å videreføre ordningen med fritt forsvarervalg, jf. § 3-6. Det slutter Oslo tingrett seg til. Samtidig mener vi på at retten til et ubegrenset antall forsvarerskifter ikke har de samme gode grunnene for seg. En slik adgang fremmer muligheten for såkalt "klientnapping", som uthuler ordningen. Det fører også til økt ressursbruk i domstolene, som kunne vært anvendt på en bedre måte. Hyppige forsvarerskifter øker dessuten forsvarerutgiftene, fordi regelen om å redusere merkostnaden i den nyoppnevntes salær i praksis er vanskelig å følge opp.

Oslo tingrett mener derfor en begrensning i antall forsvarerbytter bør vurderes.

1.4 Begrensning i oppnevninger

Utvalget foreslår at forsvareroppgjøret kan begrenses til bestemte gjøremål eller til en bestemt del av saken, jf. § 3-22 (4). Oslo tingrett er meget positiv til forslaget. Vi erfarer at vi må avslå begjæringer etter dagens § 100 (2) fordi det ikke foreligger "særlige grunner" for oppnevning under etterforskningen, selv om siktede kan ha behov for forsvarer i en kortere fase eller knyttet til noen etterforskningskritt. Det nye forslaget imøtekommer dette behovet. Likeledes vil det være lettere for retten å kontrollere kostnadene forbundet med oppnevningen i tilfeller der det gis begrensninger.

1.5 Antall faste forsvarere

Utvalget er delt i synet på ordningen med faste forsvarere og hvordan det bør reguleres i forslaget til ny lov. Oslo tingrett slutter seg til den andre delen av utvalget, bestående av bl.a. Keiserud og Kvisberg.

Oslo tingrett opplever at dagens ordning i det alt vesentligste fungerer bra. Det er en styrke at mistenkte og tiltalte uten et bestemt forsvarerønske får bistand av advokater som er særlig skikket til å utføre oppdraget. Antallet faste forsvarere kan naturligvis diskuteres og behovet vil være ulikt i de forskjellige rettskretser. Det bør derfor være opp til den enkelte domstol å vurdere antallet. I det enkelte forsvarer ikke utfører vervet i henhold til intensjonen, men overlater oppdrag til andre på kontoret, bør det fremgå klart at en fast forsvarer kan fjernes fra utvalget hvis dette gjentar seg. Fremgangsmåten for en slik prosess bør reguleres i forskrift.

2. NOU Kap 10 Fornærmede, etterlatte

2.1 Utvidelsen og innskrenkningene av retten til bistandsadvokat

Utvalget foreslår at fornærmede skal få ubetinget krav på bistandsadvokat ved overtredelse av straffeloven § 266 a om alvorlig personforfølgelse, § 274 om grov kroppsskade og § 327 om ran. Utvalget gir uttrykk for at det i slike saker i det alt vesentlige vil bli oppnevnt bistandsadvokat etter den skjønnsmessige regelen.

Oslo tingretts erfaring er ikke at det i det alt vesentlige blir oppnevnt bistandsadvokat i saker som gjelder ran. Når det gjelder rettspraksis på området viser en til følgende avgjørelser fra Borgarting lagmannsrett; sak 14-172419SAK-BORG/04 og sak 14-031704SAK-BORG/04. Det er betydelig forskjell i alvorlighetsgraden i denne type saker og derfor også i behovet for juridisk bistand fra advokat for å få ivare tatt prosessuelle rettigheter og plikter i saken. Forslaget vil etter vår vurdering føre til en ikke ubetydelig økning i oppnevning av bistandsadvokat i saker som gjelder ran. Oslo tingrett antar også at forslaget om at fornærmede skal få ubetinget krav på bistandsadvokat ved overtredelse av § 274 vil føre til en viss økning i antall oppnevninger av bistandsadvokat i disse sakene. En slik utvidelse i retten til å få oppnevnt bistandsadvokat vil innebære at det blir flere aktører i flere hovedforhandlinger og dermed et økt behov for større rettssaler med flere aktørplasser, enn de i alle fall Oslo tingrett, disponerer i dag.

Dersom det foreligger betydelig skade på legeme og helbrede har man i dag ubetinget krav på bistandsadvokat, og dette videreføres i utkastet § 4-9 (1) bokstav b. Fornærmede vil i disse tilfellene gjennomgående ha behov for bistandsadvokat for å fremme erstatningskrav i straffesaken eller overfor voldsoffererstatningsmyndighetene. I de øvrige saker som omfattes av straffeloven § 274 vil behovet for bistandsadvokat kunne variere. Dette tilsier at det ikke bør gis et ubetinget krav på bistandsadvokat ved overtredelse av § 274, men at behovet for oppnevning bør vurderes opp mot den skjønsmessige bestemmelsen.

Oslo tingrett støtter forslaget om at overtredelse av straffeloven § 164 om oppholds- og besøksforbud og overtredelse av straffeloven § 304 ikke lenger skal gi ubetinget krav på bistandsadvokat. Sakene har en meget varierende karakter og behovet for advokat for å ivareta ens prosessuelle rettigheter og plikter i saken varierer derfor betydelig. Dette tilsier at spørsmålet om oppnevning av bistandsadvokat bør vurderes etter den skjønsmessige bestemmelsen.

Oslo tingrett er enig i at den skjønsmessige regel i straffeprosessloven § 107 tredje ledd videreføres slik at retten gis anledning til å oppnevne bistandsadvokat når "særlige forhold" tilsier det. Det fremgår av kommentaren til bestemmelsen at vilkåret for oppnevning skal forstås som etter gjeldende rett. Det vil si at bestemmelsen er en snever unntaksregel som skal praktiseres strengt. Oslo tingrett har i sin rapport "Bistandsadvokatprosjektet i Oslo tingrett 2012-2013, punkt 3.4 påpekt at det er uheldig at man både i straffeprosessloven § 107 a, annet ledd, annet punktum og § 107 a, tredje ledd bruker kriterier "særlige forhold" når det av forarbeidene fremgår at det som regel skal oppnevnes bistandsadvokat for etterlatte etter § 107 a annet ledd, annet punktum, mens bestemmelsen i § 107 a tredje ledd skal være en snever unntaksregel. Det er derfor svært uheldig at reglen i § 107 tredje ledd videreføres med samme ordlyd, i samme bestemmelse, endog i samme ledd, som man foreslår og viderefører bestemmelsen i straffeprosessloven § 107 a annet ledd, annet punktum som gjelder oppnevning til etterlatte. Se utvalgte forslag til § 4-9 (3).

I ny straffeprosesslov bør man derfor finne en formulering for vilkåret for oppnevning av bistandsadvokat til etterlatte som er i tråd med forarbeider og gjeldene praksis.

Oslo tingrett er enig med utvalget i at man ikke utvider kretsen av etterlatte, jf. Straffeprosessloven § 93 a. I de tilfeller det ikke er etterlatte som omfattes av denne bestemmelsen vil man i dag vurdere oppnevning til for eksempel søsken etter straffeprosessloven § 107 a tredje ledd. Normalt vil det gis oppnevning hvis det ikke er etterlatte som omfattes av § 93 a. En slik adgang vil det også være i ny straffeprosesslov så lenge den skjønsmessige bestemmelsen videreføres. Oslo tingrett slutter seg til utvalgets forslag om at det åpnes for å gjøre unntak fra retten til bistandsadvokat for fornærmede der det klart ikke er behov for det på grunn av sakens karakter og forhold ved vedkommende selv. Dette vil særlig kunne være aktuelt ved forsøk.

2.2 Pålegg om felles bistandsadvokat, begrensning i oppnevninger

Oslo tingrett slutter seg til utvalgets forslag om at retten skal kunne bestemme at en bistandsadvokat skal kunne utføre hele eller deler av oppdraget for flere fornærmede eller etterlatte. Med etterlatte går en ut fra at man her tenker på situasjoner hvor det er flere drepte og dermed flere etterlatte grupper, idet dagens utgangspunkt er at det bare oppnevnes en bistandsadvokat for en etterlategruppe.

I tillegg til de kriterier som utvalget foreslår kan tilsi pålegg om felles bistandsadvokat foreslår Oslo tingrett også at retten skal kunne pålegge dette når det ikke er "rimelig grunn til å velge forskjellig bistandsadvokat". Vi har sett eksempler på at det i samme sak begjæres oppnevnt to forskjellige bistandsadvokater for to mindreårige fornærmede søsken med samme verge, selv om det helt klart ikke foreligger motstridene interesser. I slike og lignende tilfeller må retten kunne pålegge felles bistandsadvokat.

Oslo tingrett slutter seg til utvalgets forslag i utkastet § 4-10 (3) om at retten skal kunne begrense oppdraget. Noen ganger vil behov for bistandsadvokat være begrenset til bistand for å fremme erstatningskrav, bistand under avhør eller det er behov for at bistandsadvokaten er til stede når fornærmede forklarer seg i retten. Vi ser også en økning i omfanget av store straffesaker med flere uker i retten hvor bare deler av saken gjelder fornærmede. Et eksempel er Lime-saken som pågikk fra 20.01.16 til 13.12.16. I saken var det oppnevnt 3 bistandsadvokater for 12 fornærmede. Et godt eksempel på at en bistandsadvokat kan representere flere fornærmede i en sak. Tiltalen var svært omfattende og det var kun deler av saken som gjaldt de fornærmede. I slike tilfeller bør retten kunne begrense bistandsadvokatens oppnevning under hovedforhandling til å gjelde den delen av denne som angår fornærmede. Selvfølgelig på en måte som skaper en viss forutberegnelighet for advokatene og ikke medfører forsinkelser i saken.

Videre bør det fremgå av forarbeidene at terskelen for å pålegge felles bistandsadvokat og begrense oppnevningen bør være lavere hvis fornærmede ikke har ubetinget krav på bistandsadvokat.

2.3 Koordinerende bistandsadvokat

Oslo tingrett slutter seg til utvalgets forslag om å senke terskelen for å oppnevne koordinerende bistandsadvokat og til at utformingen av bestemmelsen forenkles. Slik vi forstår forslaget er det med forenklingen ikke meningen å gjøre noen endring i den koordinerende bistandsadvokats rolle/oppgaver.

I dag følger det av straffeprosessloven § 107 h tredje ledd at rettens oppnevning av en bestemt koordinerende bistandsadvokat ikke kan ankes eller brukes som ankegrunn. Utvalget foreslår ikke å videreføre dette og det fremgår av kommentaren til bestemmelsen at beslutningen om å oppnevne eller ikke oppnevne koordinerende bistandsadvokat, og rettens valg av advokat til oppdraget, skal kunne angripes ved anke. Utvalget begrunner ikke hvorfor de foreslår at rettens valg av advokat skal kunne ankes.

Oslo tingrett vil advare mot at rettens valg av koordinerende bistandsadvokat skal kunne ankes. Erfaringsmessig vil valg av koordinerende bistandsadvokater kunne skape uro fordi sakene hvor det er aktuelt å oppnevne dette ofte vil berøre mange mennesker sterkt. Uroen vil kunne forsterkes hvis valget blir gjenstand for rettslig strid. Det sier seg selv at rettens valg av advokat vil bygge på en svært skjønnsmessig vurdering. Det vil i større saker være nødvendig at vedkommende er praktisk anlagt, fleksibel, pålitelig, med stor arbeidskapasitet, gode samarbeidsevner og stor forståelse for de utfordringer gjennomføringen av større saker med mange aktører medfører for alle involverte. Å skulle begrunne et slikt valg i en beslutning og særlig hvorfor man velger en advokat fremfor en annen vil by på utfordringer. Den domstol som har saken til behandling vil være nærmest til å foreta en avveining mellom de ulike hensyn som bør vektlegges i valg av advokat/advokater til oppdraget. Bestemmelsen om at valg av advokat ikke skal kunne ankes eller brukes som ankegrunn bør derfor videreføres i ny lov.

2.4 Antall faste bistandsadvokater

Oslo tingrett viser til hva vi har uttalt når det gjelder antall faste forsvarere.

3. NOU Kap 11 Domstolene

3.1 Domstolens sammensetning

Utvalget har i kapittel 11 gjort noen justeringer av gjeldende rett hva gjelder tingrettens sammensetning ved behandlingen av straffesaker i og utenfor hovedforhandling. Oslo tingrett er enig i at det ikke er behov for endringer i ordningen med én fagdommer i tilståelsessaker og der det treffes beslutninger om bruk av tvangsmidler.

I utkastets § 5-5 første ledd bokstav c) videreføres adgangen til å pådømme ikke vedtatte forelegg uten meddommere. Utvalget foreslår en presisering av at dette bare gjelder saker hvor det kun er snakk om å idømme bot. Oslo tingrett mener dagens ordning bør videreføres, jf. straffeprosessloven § 276 første ledd. Bestemmelsen omfatter i dag saker hvor forelegg har vært utferdiget og trer i stedet for tiltalebeslutning så sant retten ikke finner behandlingsformen betenkelig. Det er etter Oslo tingretts syn ikke nødvendig med begrensinger ut over det.

I utkastets § 5-5 annet ledd foreslås det at adgangen til å forsterke dommersammensetningen som i dag følger av straffeprosessloven § 276 annet ledd, skal favne noe videre. Det nåværende kriteriet om "særlig omfattende" er foreslått endret til "omfattende" saker. Det fremgår at det tas sikte på å senke terskelen noe for å forsterke retten. Oslo tingrett kan ikke se at det er behov for å senke terskelen for å benytte forsterket rett utover det som er praksis i dag. Dagens lovtekst hvor det åpnes for å benytte forsterket rett i saker "som er særlig omfattende eller hvor andre særlige grunner foreligger" er tilstrekkelig fleksibel. I utgangspunktet er det i tingretten ikke behov for forsterket rett i omfattende saker hvis det ikke foreligger særlige grunner. Dette er dekket opp i dagens lovtekst. En utvidet bruk av forsterket rett vil medføre behov for flere dommerressurser i Oslo tingrett.

3.2 Dommerfullmektigers kompetanse

Utvalget foreslår at bestemmelsen i straffeprosessloven § 276 fjerde ledd om at dommerfullmektiger ikke kan behandle saker med lovbrudd som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, ikke videreføres. De mener det isteden bør være opp til den enkelte domstolleder, eller den vedkommende bemyndiger, å fordele saker etter egnethet. Dette sammenfaller med tildelingskriteriene som gjelder for sivile saker, jf. Justisdepartementets rundskriv G-46/99.

Oslo tingrett er enig med utvalget i at strafferammen alene ikke nødvendigvis er et egnet avgrensningskriterium for hvilke saker dommerfullmektiger kan tildeles. En rekke saker kan etter sin art, til tross for en strafferamme på seks år, være mindre egnet for dommerfullmektiger. Både sedelighetsforbrytelser og enkelte former for økonomisk kriminalitet vil isolert sett f.eks. kunne falle innenfor seksårsrammen. Hva som er den objektive (potensielle) strafferammen kan også være noe tilfeldig.

Motsatt vil en høy strafferamme ikke nødvendigvis tilsi at saken ikke bør kunne behandles av dommerfullmektig. Mange alvorlige straffesaker kan vær enkle både når det gjelder faktum og juss, og vil helt klart kunne få en forsvarlig behandling av en erfaren dommerfullmektig. I tillegg kommer at strafferammene har økt de senere årene. Dette tilsier at det kan være lite hensiktsmessig å videreføre en 6 års regel. Lovgiver har allerede delvis tatt konsekvensen av en økning i strafferammene. Selv om strafferammen både for familievold og grov kroppsskade ble betydelig forhøyet ved vedtakelsen av straffeloven (2005), har lovgiver i straffeprosessloven § 276 delvis avhjulpet dette ved at saker om grov kroppsskade – til tross for strafferammen på 10 år – likevel kan administreres av dommerfullmektiger. Dette må ses i sammenheng med at slike overtredelser er svært vanlige. Etter Oslo tingretts oppfatning er dette en helt nødvendig tillempling av kompetansesranken. Et annet utslag i samme retning finnes i ordningen med tilståelsessaker der en strafferamme på 10 år er styrende for dommerfullmektigkompetansen.

Oslo tingrett er enig i at man i ny straffeprosesslov ikke bør videreføre regelen om at rett ikke kan settes med dommerfullmektig i sak med lovbrudd som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år. Vi mener imidlertid det er å gå for langt å åpne for at dommerfullmektiger skal kunne dømme i de mest alvorlige straffesakene. Vi mener derfor departementet bør vurdere å sette grensen ved 10 eller eventuelt 15 år. Større fleksibilitet ved tildeling av straffesaker til dommerfullmektiger vil gi domstolleder større handlingsrom ved fordeling av sivile saker. På den måten vil domstolleder i et gitt tilfelle kunne velge å gi en krevende sivil sak til en embetsdommer og en "enkel" straffesak med strafferamme på 10 år til en dommerfullmektig. En slik fleksibilitet for domstolleder er ønskelig.

4. NOU Kap 12 Innsyn

Utvalget foreslår mer oversiktlige innsynsregler ved at gjenstand for og unntakene fra innsyn angis direkte i lovteksten. Det er positivt. Forslaget gir alt i alt gir en bedre oversikt over innsynsrettighetene enn nåværende bestemmelser. Forslaget i utkastets "§ 6-3 Rett til innsyn

for enhver" vil imidlertid kunne medføre betydelig merarbeide for domstolene uten at dette er omtalt nærmere i utredningen.

Oslo tingrett har enkelte bemerkninger til forslaget bestemmelse om dokumentinnsyn:

4.1 Utkastet § 6-1 – sakens opplysninger

I utkastet § 6-1 (2) overlates det til påtalemyndigheten i første omgang, å vurdere om informasjon som stammer fra politiets forebyggende virksomhet eller som foranlediget etterforskningen, kan ha betydning for mistenktes forsvar, og derved inngå i sakens opplysninger.

Etter Oslo tingretts syn vil det her kunne oppstå tvil om påtalemyndigheten har tilstrekkelig kjennskap til mistenktes mulige forsvar til å foreta denne vurderingen alene. Utvalget selv påpeker for øvrig denne problemstillingen i en annen sammenheng på s. 249, hvor det fremgår: "Grunnleggende for ordningen med partsprosess er at påtalemyndigheten og forsvaret kan vurdere og tilnærme seg opplysninger ulikt". Slik Oslo tingrett ser det, vil det i tvilssituasjoner kunne være behov for en utenforstående advokat, jf. nåværende straffeprosesslov § 100 a, til å vurdere dette. Får retten spørsmålet til avgjørelse etter lovutkastet § 6-9 (4) bør det derfor være adgang for retten til å oppnevne en utenforstående advokat.

4.2 Utkastet § 6-3 – innsyn hos domstolen

Oslo tingrett har ingen særskilte merknader til utkast til § 6-3 (1). Vi er skeptisk til utkast til § 6-3 (2) første og annet punktum i den formen den nå har. Ordlyden er som følger: *"Enhver har ellers rett til innsyn i sakens opplysninger når det er ubetenkelig. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på om opplysningene angår personlige forhold, hensynet til sakens behandling og allmenhetens behov for informasjon."*

Det fremgår av utredningen at terskelen er ment å være svært høy for å gi allmenheten tilgang til andre saksopplysninger enn slike som er regulert i første ledd. For pressen skal imidlertid terskelen ligge noe lavere, ettersom mediene har en særskilt kontrolloppgave. Det er i argumentasjonen for forslaget vist til to avgjørelser fra Høyesterett hvor pressen har fått innsyn idet nektelse av innsyn ble ansett som et brudd på EMK artikkel 10 nr. 1. Den ene gjaldt lydopptak fra hovedforhandlingen i straffesaken mot Arne Treholt. Den andre gjaldt NRKs krav om utlevering av et opptak av en pågripelse utenfor Oslo legevakt, der en person døde. Deler av straffesaken mot Arne Treholt gikk for lukkede dører slik at viktige deler av sakens opplysninger ikke var blitt kjent for offentligheten under hovedforhandlingen. Saken fra Oslo legevakt ble henlagt og sakens opplysning ble derfor ikke gjort kjent for offentligheten i forbindelse med gjennomføring av en hovedforhandling. Avgjørelsene må derfor sees i lys av at opplysningene det ble bedt om innsyn i ikke hadde kommet frem i en offentlig hovedforhandling.

Oslo tingrett er enig i at tungtveiende samfunnsmessige hensyn, og da særlig pressens behov for å kunne kontrollere rettspleien, taler for at det gis innsyn i straffesaks materiale. Pressen og offentligheten gis da også innsyn ved at hovedforhandlinger i straffesaker som hovedregel er offentlige og ved at pressen kan referere fra disse. Så lenge en straffesak skal irtteføres for

domstolene kan ikke Oslo tingrett se at det er gode grunner til å gi allmennheten rett til innsyn før hovedforhandlingen. Det stiller seg annerledes når saken blir henlagt slik saken fra Oslo legevakt ble. Det samme gjelder Treholt saken hvor viktige deler av saken gikk for lukkede dører, og hvor de grunner som førte til at saken gikk for lukkede dører ikke lengre var gjeldende. Det vil etter vår mening derfor, ved utforming av innsynsreglene, være hensiktsmessig å skille mellom saker som vil bli behandlet offentlig og saker som blir henlagt eller tidligere har vært behandlet helt eller delvis for lukkede dører.

Hvis utvalgets forslag skulle bli vedtatt er det grunn til å tro at reglene vil medføre betydelig merarbeid for domstolene i saker med stor offentlig interesse. Det fremgår av utkastet § 6-9 (3) at spørsmålet om innsyn skal bedømmes konkret for hver enkel opplysning og av § 6-9 (4) at blir innsyn nektet kan spørsmålet begjæres avgjort av retten. I en sak med stor medieinteresse som for eksempel straffesaken mot Cappelen-Jensen, vil man kunne påregne at pressen forut for hovedforhandling vil begjære innsyn i de fleste av sakens opplysning. Påtalemyndigheten vil som regel avslå å gi slikt innsyn, og pressen vil bringe spørsmålet inn for retten. For hver opplysning skal retten foreta en konkret vurdering opp mot vilkårene i § 6-3 (2). Arbeidsbelastningen for retten i en sak som Cappelen-Jensen saken vil derfor kunne bli betydelig.

Utkastet § 6-3, i.f. bestemmer at innsyn i opptak av rettsmøter etter domstolloven § 134 b (ny) krever domstolens samtykke og skal kun unntaksvis skje utenfor domstolen.

Det er vanskelig å forutse hvilket omfang av innsynsbegjæringer bestemmelsen vil gi. Oslo tingrett vil påpeke at gjennomføring av slikt innsyn vil kreve egnede lokaler, teknisk utstyr og kompetanse, samt ekstra personalressurser til vakthold fra domstolens side for å hindre at den som får innsyn kopier opptakene. Vi ser også praktiske utfordringer med å gi innsyn så lenge hovedforhandlingen pågår, og tekniske utfordringer ved redigering av opptaket, dersom det gis delvis innsyn. I kommentaren til bestemmelsen åpnes det for at domstolen kan nekte samtykke dersom den ikke har kapasitet til å håndtere innsynsbegjæringen. Vi stiller oss imidlertid spørrende til i hvilken utstrekning en domstol på Oslo tingrett størrelse vil bli hørt med en slik begrunnelse for å nekte innsyn.

4.3 Utkastet § 6-9 – saksbehandlingen ved begjæring om innsyn

Utkastet § 6-9 bestemmer at innsynsspørsmål kan kreves avgjort av retten.

Vi oppfatter at utvalget foreslår å videreføre dagens regel. Oslo tingrett har ingen vesentlige innvendinger til det, men foreslår at retten kan beslutte skriftlig behandling av begjæringen.

5. NOU Kap 13 Bevis

5.1 Domstolens relevans- og forholdsmessighetskontroll

Utvalget foreslår en økt relevans- og forholdsmessighetskontroll av bevis fra domstolens side, jf. utkastets § 7-3. Oslo tingrett antar at dommerens reelle mulighet for slik kontroll i stor grad vil være avhengig av at dommeren får tilgang til sakens dokumenter. Den ønskede kulturendringen vil i vesentlig grad være betinget av en videreføring av utvalgsflertallets forslag om at fagdommerne skal ha tilgang til sakens dokumenter, jf. utkastets § 34-8.

Utvalgets forslag om at retten skal få, eller kunne be om, nærmere informasjon om bevisene (jf. § 7-2 annet ledd) vil neppe alene gi tilstrekkelig grunnlag for økt dommerinngripen. I hvert fall ikke uten at det nedlegges mye arbeid fra aktor og forsvarer for å klargjøre bevissspørsmålene for dommeren.

5.2 Rettsoppnevnt sakkyndig

Utvalget vil ikke videreføre rettens mulighet (etter Rt-2012-268) til av eget tiltak å oppnevne sakkyndige på etterforskningsstadiet, jf. utkastets § 11-4 første ledd. Utvalget legger, etter det Oslo tingrett forstår, til grunn at retten av eget tiltak først skal kunne oppnevne sakkyndige av eget tiltak etter at tiltale er tatt ut, se punkt 13.6.3.5.

Oslo tingrett er uenig i forslaget. Det er hensiktsmessig at retten kan oppnevne sakkyndig av eget tiltak også før det er tatt ut tiltale slik Rt-2012-268 illustrerer. Som det fremgår av avgjørelsen oppnevnte tingretten i 22. juli saken av "eget tiltak" nye rettspsykiatriske sakkyndige i januar. Tiltalen forelå først i mars og hovedforhandlingen var forhåndsberammet med oppstart i april. Hvis retten ikke av eget tiltak hadde gjort dette i januar ville hovedforhandlingen i 22. juli saken blitt utsatt og først kunne starte opp etter sommeren. I mange større saker er retten aktiv i forberedelsen av hovedforhandlingen før tiltale er tatt ut. En slik adgang er derfor viktig for at retten skal kunne drive en aktiv saksstyring i saker som er forhåndsberammet, eller hvor det er helt klart at det blir hovedforhandling. Dersom retten må avvente oppnevning av sakkyndig til det foreligger formell tiltale, vil det kunne føre til utsettelse og unødvendig forsinkelse saken. Rettens behov for å kunne oppnevne sakkyndig av eget tiltak forsterkes av utvalgets forslag om at retten skal være mer aktivt styrende i en tidligere fase enn før. Oslo tingrett har vanskelig for å se at dagens rettsstilling krenker anklageprinsippet.

5.3 Sakkyndig vitne

Etter gjeldende rett forklarer en privat engasjert sakkyndig seg under hovedforhandlingen etter reglene for vitner. En erklæring det sakkyndige vitnet har utarbeidet kan derfor som utgangspunkt ikke legges frem for retten, dette i motsetning til erklæringer fra rettsoppnevnte sakkyndige. Oslo tingrett mener det er uheldig, fordi retten får dårligere mulighet for å ettergå det sakkyndige vitnets premisser, vurderinger og konklusjoner. Særlig i kompliserte økonomiske eller tekniske spørsmål kan retten ha behov for å vurdere dette nøye under domsskrivingen. Utvalget er ikke tydelig på hva de mener om spørsmålet.

Oslo tingrett mener det bør være adgang til å legge frem en slik skriftlig erklæring, og at dette bør lovfestes. Oslo tingrett er enig i Advokatforeningens syn i deres høringsuttalelse punkt 3.11.3.

5.4 Sakkyndiges mandat

Utvalget foreslår at den sakkyndige, i motsetning til gjeldende ordning, ikke skal uttale seg om rettsregler og subsumsjon. Dette følger antitetisk av utkastets § 11-2 og 11-3. Siden det dreier seg om en viktig regelendring bør det vurderes å formulere den nye regelen tydeligere.

6. NOU Kap 14 Etterforskning og tvangstiltak

6.1 Tvangstiltak generelt

Utvalget forslår i § 14-3 at retten som hovedregel skal beslutte tvangstiltak etter begjæring fra påtalemyndigheten med mindre annet er bestemt. Påtalemyndigheten har fått en generell hastekompetanse i § 14-3 annet ledd. Spørsmålet om å opprettholde tvangstiltaket skal da snarest mulig bringes inn for retten.

Oslo tingrett er enig i at det bør være adgang til domstolskontroll ved tvangsmiddelbruk. Oslo tingrett ber departementet likevel vurdere om det i flere tilfeller skal være opp til den tvangstiltaket rammer å bringe dette inn for retten til etterkontroll frem for at dette skal skje automatisk.

Det bør klargjøres om det har vært intensjonen at for eksempel alle hastebeslutninger om ransaking av person og bolig etter § 18-1, skal bringes inn for retten til etterkontroll.

6.2 Pågrepelse og fengsling mv.

6.2.1 Rettsmøte

I forslaget § 31-1 fremgår det at rettsmøte skal holdes når det er angitt i loven eller retten beslutter det. I særmerknaden til bestemmelsen nevnes fengslinger som et rettsmøte som "skal" holdes. Oslo tingrett oppfordrer departementet til å vurdere i lys av EMK artikkel 5 nr. 3 om førstegangsfengsling kan holdes som kontorforretning eller fjernmøte dersom siktede samtykker og retten finner det ubetenkelig.

6.2.2 Varetekt og bruk av isolasjon

Utvalget foreslår en viss skjerpning av vilkårene for varetektsfengsling og bruk av isolasjon i utkastet kapittel 15.

Oslo tingrett finner det ikke riktig å ha noen bestemt mening om endringsforslagene, men bemerker at utredningen har mange forbehold som ikke går like klart frem av lovteksten. I punktet 14.4.5.6 står det f.eks. at isolasjon bør bare brukes så langt det er forsvarlig og begrenses til de virkelige alvorlige sakene. Isolasjon ut over to uker bør bare skje unntaksvis. I utvalgets § 15-12 første ledd siste setning at "mistenkte kan bare helt nektes samvær med andre innsatte når slik isolasjon antas å være av vesentlig betydning for etterforskningen". Lovtekst og forarbeider bør i større grad harmoniseres. Oslo tingrett mener at vurderingstema for isolasjon bør inn i lovteksten.

6.3 Beslag

Utvalget fremmer ingen forslag om hvordan den rettslige behandlingen av beslag rent praktisk skal gjennomgås, men utkastet § 19-9 åpner for at det gis nærmere regler i forskrift.

Oslo tingrett er skeptisk til at utvalget ikke trekker opp nærmere grenser for rettslig prøving av beslag. Vi erfarer at straffeprosessloven kapittel 16 ikke er tilpasset dagens situasjon. Beslagene utgjør ofte enorme mengder elektronisk data, som er lagret på ulike digitale medier. Gjennomgangen av slike beslag byr på helt andre praktiske og rettslige utfordringer enn da loven ble gitt.

Det er gitt en del praktiske og rettslige avklaringer av håndteringen av databeslag i rettspraksis de siste årene, sist i HR-2017-111-A. Det er behov for flere avklaringer og en samlet og helhetlig gjennomgang av problemstillingene som slike beslag reiser. Vi vil peke på forhold som departementet bør ta stilling til:

6.3.1. Kodifisere kravet om skjellig grunn til mistanke

Etter gjeldende rett er det et ulovfestet krav om skjellig grunn til mistanke om et straffbart forhold for å kunne ta beslag. Vi mener kravet bør lovfestes.

6.3.2. Rettslig skille mellom beslag gjort hos noen som er underlagt lovbestemt taushetsplikt (typisk advokat) og beslag gjort hos andre

I HR-2017-111A skilte Høyesterett tydeligere enn tidligere mellom typetilfelle 1) - beslag utenfor advokatkontor, der det pretenderes å være taushetsbelagt materiale, og typetilfelle 2) - beslag på advokatkontor, som med sikkerhet inneholder taushetsbelagt materiale.

Høyesterett uttaler at samme fremgangsmåte kan benyttes i typetilfelle 1) som ved kommunikasjonskontroll, der påtalemyndigheten blir klar over at en samtale er mellom en advokat og en klient, eller det kan være usikkert om det dreier seg om en klientsamtale. Da skal påtalemyndigheten sortere ut og slette (uten gjennomgang) det som med sikkerhet er klientsamtaler. Der det er usikkert om det er en klientsamtale, må påtalemyndigheten slette eller sende materialet over til tingretten for gjennomgang, jf. Rt-2013-968 (avsnitt 28). Typetilfelle 2) skal i sin helhet oversendes tingretten for gjennomgang.

Det var en viktig presisering at påtalemyndigheten har primærkompetansen for å gjennomgå beslag i typetilfelle 1). Samtidig avgrenses rettens kompetanse tilsvarende. Vi mener en slik avgrensning er hensiktsmessig og bør kodifiseres.

Typetilfelle 2) byr fortsatt på betydelige praktiske og rettslige utfordringer. La oss illustrere med et eksempel: Politiet tar beslag hos en siktet advokat. Beslaget består av pcer, laptop og mobiltelefoner med enorme mengder data. Det meste av består av klientinformasjon utenfor saken og informasjon som er taushetsbelagt, jf. straffeprosessloven § 204 første ledd, jf. annet ledd. Rettens oppgave er å skille ut denne informasjonen. Den praktiske tilnærmingen er å bruke relevante søkeord. Det forutsetter et samarbeid med den siktede advokaten. Han vil kunne bryte sin lovbestemte taushetsplikt dersom han oppgir navn på klienter, som ofte vil være relevant som søkeord. Dersom siktede ikke samarbeider, vil det være svært vanskelig for retten å foreta en reell gjennomgang.

Oslo tingrett mener fremgangsmåten bør reguleres i lov, ev. i forskrift.

6.3.3. Hvem får status som siktet? Rettens aktivitetsplikt

I Rt-2008-645 tok politiet beslag i dokumenter hos en advokat. Han fikk da status som siktet. Klienten hans, som på beslagstidspunktet ikke var identifisert, var mistenkt for å være medskyldig i de straffbare forholdene. Da denne klienten ble identifisert, fikk også han status som siktet, og skulle ha fått partsrettigheter.

I saken var klienten identifisert allerede før saken ble sendt over til retten for gjennomgang av dokumentene. Retten skulle derfor ha gitt vedkommende partsrettigheter allerede på dette

tidspunkt. Dersom klienten ikke er identifisert, kan det være spørsmål om retten har noen aktivitetsplikt ved gjennomgangen for å identifisere vedkommende. Dette er ikke løst i praksis, og bør reguleres i lov. Anklageprinsippet taler etter vårt syn mot at retten har en slik aktivitetsplikt. Vi peker på at utleveringspålegg overfor tredjemann i medhold av straffeprosessloven § 210 ikke gir status som siktet, og vedkommende har derfor heller ikke krav på forsvarer.

6.3.4. Hvem har partsrettighet ved den rettslige overprøvingen?

Straffeprosessloven § 204, jf. § 203 gjelder også for beslag hos fornærmede og andre tredjemenn. Fremgangsmåten ved gjennomgangen må skje på samme måte som om beslaget er tatt hos siktede: Dersom beslaget er gjort utenfor advokatkontor, og det pretenderes å være taushetsbelagt materiale, benyttes fremgangsmåten som ved kommunikasjonskontroll. Dersom påtalemyndigheten blir klar over at en samtale er mellom en advokat og en klient, skal påtalemyndigheten sortere ut og slette (uten gjennomgang) det som med sikkerhet er klientsamtaler. Der det er usikkert om det er en klientsamtale, må påtalemyndigheten slette eller sende materialet over til tingretten for gjennomgang, jf. HR-2017-111A (avsnitt 36-44), jf. Rt-2013-968 (avsnitt 28). Dersom beslaget er gjort på advokatkontor skal det i sin helhet oversendes tingretten for gjennomgang.

I tilfeller der påtalemyndigheten vil ta beslag i materialet hos en tredjemann som påberoper seg taushetspliktsbestemmelsene, vil sakens parter være tredjemann mot påtalemyndigheten. Det er derimot ikke klart hvilke partsrettigheter – herunder innsyns- og uttalerett – den siktede i saken har ved gjennomgangen av materialet fra tredjemann. Klientforholdet mellom tredjemann og advokaten er vernet av taushetspliktsbestemmelsene, jf. Rt. 2010-1638 avsnitt 54, og hensynet til personvernet og EMK artikkel 8 kan føre til begrensninger i rettens opplysningsadgang overfor den siktede i den saken som dokumentene er innhentet inn i.

Oslo tingrett mener siktedes partsrettigheter i slike tilfeller bør lovreguleres.

6.3.5. Krav til presiseringer fra den beslaget rammer

I HR-2017-111-A hadde tingretten avslått begjæringen under henvisning til at siktede måtte individualisere de dokumenter han ønsket unntatt fra beslaget. I likhet med lagmannsretten kom Høyesterett til at siktede måtte kunne begrense begjæringen til nærmere angitte deler av databeslaget, såfremt dette noenlunde enkelt og entydig lot seg skille ut. Det var derimot ikke hjemmel for å sette et slikt vilkår som tingretten hadde gjort.

I saken la Høyesterett til grunn at "oppfyllelse av tingrettens vilkår praktisk måtte skje ved at forsvareren med siktedes bistand gjennomsøkte det totale beslaget, altså også den delen som det ikke er tatt utskrift av og som det ikke finnes dokumentlister for. Deretter måtte siktede angi hvilke konkrete e-poster han eventuelt mente måtte fjernes." (avsnitt 30). Et slikt vilkår var det ikke adgang til å stille. Høyesterett uttaler videre (avsnitt 32 og 33):

I saken her innebar vilkåret at siktede fikk valget mellom å la det han anfører er et delvis rettsstridig beslag forbli hos politi og påtalemyndighet, eller selv å sette i gang et arbeid med å gjennomgå hele materialet for å kunne imøtekomme det vilkår retten satte. A pålegges altså - om han vil ha rettslig prøvelse - å gjennomgå materiale

påtalemyndigheten har sikret seg fordi den mener det kan ha betydning som bevis i straffesaken mot ham. Dette er ikke i samsvar med ordlyden i bestemmelsen som gir siktede et ubetinget krav på å få prøvd om «beslaget» skal «oppretholdes».

Tingrettens vilkår kan også være problematisk i relasjon til advokatfortroligheten. Slik jeg forstår det, ville siktedes egen angivelse av det materiale han ønsket slettet, kunne føre til at han måtte oppgi taushetsbelagt informasjon også til påtalemyndigheten.

Oslo tingrett mener det bør stilles et rimelig og konkret krav til at den beslaget rammer identifiserer og individualiserer hvilke deler av beslaget han mener inneholder taushetsbelagt informasjon. Det må kunne gjøres uten at det støter mot advokatfortroligheten. Dersom han må oppgi taushetsbelagt informasjon til retten, skal ikke den tilflytte påtalemyndigheten. For å sikre kontradiksjonen i slike tilfeller, kan man tenke at retten oppnevner en "skyggeadvokat" etter mal av strpl. § 100 a) som ivaretar påtalemyndighetens interesser.

6.3.6. Rettens bruk av medhjelper

Ved den rettslige gjennomgangen av datamaterialet vil retten ofte ha behov for bistand av en datakyndig for å gjøre materialet tilgjengelig og søkbart. Dersom datamaterialet er av et visst omfang, vil retten også ha behov for ekstern bistand i søket. I flere saker har Oslo tingrett bedt datafirmaet IBAS om teknisk bistand og oppnevnt advokat til å foreta søket etter nærmere anvisning fra retten. Denne fremgangsmåten har Høyesterett akseptert, jf. Rt-2013-968.

Oslo tingrett mener adgangen til og vilkårene for å oppnevne ekstern medhjelper bør lovfestes.

6.3.7. PST-sakene

Det byr på ekstraordinære utfordringer i saker der PST tar beslag i saker som behandles i et "lukket spor". Dersom det ikke er aktuelt å avgradere saken helt eller delvis, vil det kun være sikkerhetsklarerte dommere og medhjelpere som kan behandle slike saker. Arbeidet må gjennomføres i sikkerhetsklarerte rom.

Det ligger i sakens natur at det kan være et særlig behov for rask behandling. Samtidig kan omfanget og innholdet gjøre det umulig. Oslo tingrett mener at nødrettslige betraktninger kan tilsa at PST kan få tilgang til materialet som ellers er unntatt fra beslag. En slik ordning bør vurderes og eventuelt lovfestes.

6.3.8. Oppbevaring og tilbakelevering

Verken dagens straffeprosesslov eller rettspraksis regulerer til hvem og hvordan tilbakelevering av materialet skal skje. Tilbakeleveringsfasen reiser flere praktiske og rettslige problemer som bør avklares. Vi vil peke på forhold som departementet bør regulere, ev. i forskrift:

Materialet kan ikke tas i beslag

I dette tilfelle skal alt originalt materialet leveres tilbake til eieren. Dersom materialet er kopiert, er det spørsmål om kopien skal slettes/destrueres eller leveres tilbake til eier.

Tilbakelevering av materiale som både omfattes og ikke omfattes av beslagsforbudet

Problemet oppstår der det ikke er mulig å skille materialet fra hverandre. Det kan f.eks. være at et elektronisk dokument er unntatt fra beslag, mens metadataene knyttet til dokumentet ikke er det. Det bør gis regler om hvordan dette skal håndteres.

Tilbakelevering av lagringsmediet før tingretten har gjennomgått materialet

Problemet oppstår når påtalemyndigheten har tatt en speilkopi av de elektroniske dokumentene som ligger på siktedes eget lagringsmedium og siktede ber om at lagringsmediet med de elektroniske dokumentene leveres tilbake før retten har gått gjennom dokumentene.

Problemstillingen var oppe i Borgarting lagmannsrett kjennelse av 11. mars 2016. Anken ble forkastet i HR-2016-00677-U. Lagmannsretten la til grunn at siktede ikke skal få tilbakelevert materialet som tilhører ham selv før gjennomgangen av tingretten er foretatt, selv om det er tatt en speilkopi av materialet. Ved vurderingen foretar lagmannsretten en forholdsmessighetsvurdering med hjemmel i straffeprosessloven 170 a. Videre foretas det en vurdering av faren for bevisforspillelse dersom rette eier får tilbakelevert materialet.

Lagmannsretten har ikke vist til en hjemmel for tilbakeholdelse av materialet som politiet allerede har sikret ved speikopi. Videre har Høyesterett i sin kjennelse beskrevet behandlingen av saken som et krav om innsyn i beslaget.

7. NOU Kap 16 Påtalevedtak

7.1 Prøving av fristen for påtalevedtak, § 28-1

I forslaget § 28-1 åpnes det for at retten skal kunne øve rettslig kontroll med saksbehandlingstiden frem mot et påtalevedtak.

Slik Oslo tingrett oppfatter forslaget, vil domstolene i realiteten avgjøre straffekravet med endelig virkning der påtalemyndigheten ikke treffer påtalevedtak innenfor bestemte frister fastsatt av retten. Det følger direkte av forslaget § 32-12 annet ledd bokstav b at dersom påtalemyndigheten oversitter fristen, vil forfølgningen anses innstilt slik at ny behandling av kravet skal avvises. Slik Oslo tingrett oppfatter forslaget legges det opp til at avgjørelsen treffes etter skriftlig behandling og at den kan ankes innenfor rammen av beslutninger.

Oslo tingrett er enig i at en frist for påtalevedtak kan ha gode grunner for seg, dersom det fører til at påtalemyndigheten påskynder påtalespørsmålet. Den merbelastningen lang saksbehandlingstid er for mistenkte, fornærmede og de etterlatte, vil antagelig reduseres ved utvalgets forslag. At det bør tilstrebes en effektiv saksbehandling i straffesakskjeden – som utvalget særlig har trukket frem – har også Høyesterett fremhevet i HR-2016-225-S. Lang saksbehandlingstid var utslagsgivende ved reaksjonsfastsettelsen.

Oslo tingrett peker på den prinsipielle betenkeligheten av at domstolene og ikke påtalemyndigheten avgjør påtalespørsmålet, jf. anklageprinsippet. Det er en historisk sterk tradisjon for at domstolene først trer i virksomhet etter begjæring fra den påtaleberettigede, jf. straffeprosessloven § 63.

Vi peker også på forslaget kan bidra til å svekke det rettssøkende publikums tillit til domstolen. Blant de momentene som retten skal avveie etter bestemmelsenes annet ledd, er hensynet til siktede og til fornærmede. Deres interesser står i et naturlig spenningsforhold, der retten må vektlegge det ene fremfor det andre. Det er uheldig å foreta en avveining av slike subjektive forhold og særlig i en fase der etterforskningen ikke er ferdig.

Den rollen retten får som en "tester" av bevisene er også uheldig. Retten prøver bevisene i andre sammenhenger under etterforskningen, f.eks. ved begjæring om varetektsfengsling, førerkortbeslag ol, men da er det som del av et tvangsmiddel. Det er uheldig at retten i realiteten overtar overordnet påtalemyndighets rolle som kontrollør av bevisene. Instruksjons- og klageadgangen i påtalemyndigheten blir dessuten uthullet.

Forslaget tilfører domstolen en ny oppgave, som forutsetter økte ressurser. Forslagets § 28-1 annet ledd legger opp til at domstolene skal foreta en konkret og skjønnsmessig vurdering av hvorvidt forfølgningen skal anses innstilt. Det krever en grundig vurdering av innstillingsspørsmålet, som vil være tidkrevende særlig i de større straffesakene der det er etterforsket bredt og over lang tid, samt i de sakene der bevisbildet er fragmentert.

7.2 Bindende forhåndstilsagn om straff

I forslaget § 28-7 gis påtalemyndigheten adgang til å gi bindende forhåndstilsagn om straffepåstand (straffetilsagn). Oslo tingrett støtter utvalgets vurdering om at det kan være av betydning for mistenkte å kjenne til straffepåstanden i forkant, og at formålet med straffereduksjon i samsvar med straffeloven § 78 første ledd bokstav f lettere kan realiseres gjennom en slik ordning.

I § 32-3 første ledd siste punktum foreslås det at retten bare kan "gå utover påstanden det er gitt tilsagn om, når det fremstår som klart at reaksjonsfastsettelsen ellers vil bli feil." Etter Oslo tingretts oppfatning bryter utvalgets forslag med domstolenes uavhengighet og den vide skjønnsmarginen domstolene ellers er gitt ved reaksjonsfastsettelsen. Forslaget er på dette punkt egnet til å hviske ut de ellers tydelige og innarbeidende oppfatningene av hva som hhv. er domstolens og påtalemyndighetens kompetansefordeling i straffesakspleien. Forslaget synes heller ikke å ha tatt høyde for at domstolenes vurdering av reaksjonsfastsettelsen beror på den umiddelbare bevisførsel fremfor påtalemyndighetens tilnærming til straffetilsagnet som er basert på sakens dokumenter. Vi slutter oss for øvrig til uttalelsene fra Borgarting lagmannsrett og Høyesterett på dette punkt.

8. NOU Kap 17 – Generelle regler om rettens saksbehandling og avgjørelser - lovutkastet del 6

8.1 Dommerstyrt saksbehandling

I utkastets § 30-1 er det gitt generelle prinsipper om aktiv dommerstyring. Oslo tingrett er enig med utvalget i at økt dommerstyring på straffeprosessens område er hensiktsmessig.

Det er riktig når utvalget fremhever at aktiv saksstyring under saksforberedelsen vil medføre økt bruk av tid og ressurser, sammenlignet med situasjonen i dag. Oslo tingrett stiller seg videre bak antakelsen om at besparelsene ved slik aktiv styring i stor grad vil komme andre aktører enn domstolene selv til gode, og støtter utvalgets tilhørende anbefaling om at den sterke forventningen om aktive dommere, er noe som må tas i betraktning når ressurs- og bemanningssituasjonen skal fastlegges.

8.2 Oppdeling av forhandlingene eller avgjørelsen

Utvalget mener det vil være en fordel om oppdeling av forhandlingene ble benyttet i større utstrekning, og da særlig i større saker hvor ett eller flere springende punkter kan tenkes å løse saken. I tillegg til den adgangen som er i dag, foreslår utvalget adgang til særskilt å ta stilling til

- sivilrettslige spørsmål som er av betydning for straffbarheten
- om tiltalte var strafferettslig tilregnelig på gjerningstidspunktet
- om tiltalte har foretatt den handlingen tiltalen gjelder
- andre delspørsmål, f.eks. om tiltalte var på åstedet på gjerningstidspunktet

Oslo tingrett har i utgangspunktet ingen innvendinger mot forslaget. Ved for mye oppstykkning kan imidlertid den samlede saksbehandlingstiden bli lengre. I tillegg kommer spørsmålet om det skal være de samme dommerne (fag- og meddommere) som tar stilling til alle delspørsmål. I så fall vil det kunne oppstå situasjoner der det ikke lar seg gjøre å samle de samme dommerne, for eksempel der saken har trukket ut som følge av straffunndragelse, problemer med stevning etc.

Dersom det skal bli adgang til å ta særskilt stilling til sivilrettslige spørsmål av betydning for straffbarheten, stiller Oslo tingrett spørsmål ved om retten også i disse tilfellene skal settes med meddommere. Til sammenligning settes ikke lagmannsretten med meddommere ved saksbehandlings- og lovanvendelsesanker, jf. straffeprosessloven § 332.

8.3 Rettens tilgang til sakens dokumenter under forberedelsen av hovedforhandlingen

Utvalget foreslår i § 34-8 at retten skal gis tilgang til sakens opplysninger når den finner behov for det av hensyn til saksforberedelsen eller den videre behandlingen av saken.

Utvalget er delt i synet på om retten bør ha tilgang til dokumentene under saksforberedelsen, under hovedforhandlingen, under ankebehandlingen og etter at saken er tatt opp til doms.

Det er gode argumenter for begge syn og det er også i Oslo tingrett delte meninger om dette spørsmålet. Argumentene som flertallet og mindretallet trekker frem reflekterer meningene her.

Uavhengig av hva man her komme frem til når det gjelder dette spørsmålet er det viktig at resultatet ikke er til hinder for eller vanskeliggjør digital gjennomføring av hovedforhandlinger. Vi viser til at i digitale hovedforhandlinger gjøres i realiteten sakens dokumenter tilgjengelig for retten ved innstallering av digitalt utdrag like før oppstart av hovedforhandling, eventuelt dagen før oppstart i større saker, ikke etter at den øvrige bevisføring er avsluttet som jo i dag er lovens utgangspunkt.

8.4 Avgjørelsesform og når det skal holdes rettsmøte

Utvalget foreslår at man ikke viderefører skillet mellom kjennelser og beslutninger.

Oslo tingrett slutter seg til forslaget, så lenge gjeldende rett om omfanget av begrunnelsesplikten videreføres, og en slik lovendring ikke fører til at flere beslutninger som i dag skjer formløst, i fremtiden faktisk må grunngis.

I tilknytning til dette ønsker Oslo tingrett å knytte noen bemerkninger til spørsmålet om når det skal holdes rettsmøte. At dette tas opp her, har sammenheng med at spørsmålet (i sammendraget i kapittel 3) er omtalt i tilknytning til kapittel 17, se side 109.

Det er i dag uklart om det er krav til at det holdes rettsmøte når retten skal avsi kjennelse. Det er fra enkelte forsvarere fremholdt at henvisningen i straffeprosessloven § 52 til § 43 om at 'Dommen avses i rettsmøte' forutsetningsvis må forstås som at det må holdes rettsmøte der retten skal avsi kjennelse.

Oslo tingrett har merket seg utkastet § 31-1 om at "[r]ettsmøte avholdes når det er angitt i loven, eller retten beslutter det", og uttalelsene i særmerknadene til bestemmelsen om at "[k]rav om muntlig behandling følger blant annet av lovutkastet kapittel 35 om hovedforhandling, kapittel 36 om forenklet behandling og § 15-15 om rettens behandling av påtalemyndighetens begjæring om fengsling". Selv om det står "blant annet", kan Oslo tingrett ikke se at det andre steder i utkastet er lagt opp til tvungen muntlig forhandling i rettsmøte, annet enn at det flere steder står at mistenkte eller den en beslutning retter seg mot, kan kreve at spørsmålet bringes "inn for retten". Dette gjelder for eksempel:

- § 14-7 (prøving av taushetspålegg)
- § 15-13 (rettslig prøving av fengslingsalternativer mv.)
- § 18-8 (tiltak ved avsperring av steder mv.)
- § 19-1 (rettslig prøving av beslag og bevisforbud)
- § 22-5 (rettslig prøving av heftelse/båndlegging)
- § 23-7 (rettslig prøving av kontakt- og oppholdsforbud)
- § 28-1 (frist for påtalevedtak)

I tillegg nevnes § 14-3 (2) om at spørsmål om å opprettholde tvangstiltak "skal snarest mulig bringes inn for retten" dersom påtalemyndigheten har benyttet seg av sin hastekompetanse.

Oslo tingrett etterlyser en tydeligere regulering av dette. Det bør for de mest typiske "ENE-sakene" uttrykkelig fremgå av loven om det skal holdes rettsmøte eller ikke. I § 23-7 (rettslig prøving av kontakt- og oppholdsforbud) fremkommer det riktignok av sammenhengen i bestemmelsen at det skal holdes rettsmøte, jf. siste ledd, men dette kan med fordel komme tydeligere frem. Det bør samtidig fremkomme om den mistenkte/den tiltaket retter seg mot og påtalemyndigheten eventuelt kan samtykke i skriftlig behandling, selv om loven sier at det skal holdes rettsmøte.

I tillegg til de ovennevnte "ENE-sakene", kan det med fordel reguleres om det i utgangspunktet skal holdes rettsmøte ved begjæringer om omgjøring av samfunnsstraff/betinget fengsel og ved spørsmål om førerkortbeslag, jf. bestemmelsen i vegtrafikkloven § 33 nr. 3 om at spørsmålet skal "oversendes tingretten til avgjørelse", eller om retten kan beslutte skriftlig behandling.

Oslo tingrett mener at det bør være adgang til å behandle enkelte ENE-sak uten rettsmøte, dersom retten finner det ubetenkelig. Det vil f.eks. gjelde ukompliserte saker om hefte, i saker om førerkortbeslag etter ruspåvirket kjøring der bevissituasjonen er klar, eller lignende saker der bevissituasjonen er ukomplisert.

Det kan her trekkes paralleller til at straffeprosessloven selv legger opp til enklere rettergang i disse sakene, jf. § 96 annet ledd og § 248 første ledd bokstav b. I disse tilfellene kan det også stilles spørsmål om hvor grundig beslutningene skal begrunnes, jf. nedenfor under kapittel 17.7.

8.5 Anklageprinsippet. Rettens forhold til partenes krav og påstander mv.

8.5.1 Forholdet mellom tiltalebeslutning og dom

Det vises til utkastet § 32-3 første ledd tredje punktum. Utvalgets flertall mener spørsmålet om subsumsjonsendring bør være underlagt påtalemyndighetens rådighet. Mindretallet mener løsningen bør være å avgrense uttrykket "samme forhold" snevrere enn i dag, slik at det avgjørende er tiltalens beskrivelse av det faktiske forhold sammen med den rettslige karakteristikken.

Oslo tingrett er enig i utvalgets generelle betraktninger om identitetslæren i straffeprosessloven § 38. Avgjørelsen om at avgjørelsen av hva som er "samme forhold" i faktisk og rettslig henseende, kan ofte være tvilsom. Også interesselæren er relativt uklar og lite prinsipiell. Oslo tingrett er derfor enig i at regelen bør endres.

Oslo tingrett mener det er behov for en tydeligere markering av endringskompetansen. Oslo tingrett er uenig i flertallets forslag om at retten ikke kan foreta subsumsjonsendringer dersom påtalemyndigheten motsetter seg det. Oslo tingrett deler Borgarting lagmannsretts syn på dette spørsmålet.

8.5.2. Rettens forhold til partenes krav

I utkastets § 32-3 første ledd første punktum foreslås at "retten bare kan avgjøre krav som er reist av partene, jf. § 5-1 første ledd". I tråd med utvalgets generelle syn, legges det opp til at retten ikke skal kunne gå utenfor de kravene påtalemyndigheten har fremmet.

Oslo tingrett er enig med utvalget i at det ikke er praktisk behov for at retten skal kunne gå utenfor påtalemyndighetens krav.

8.5.3. Rettens forhold til påtalemyndighetens straffepåstand

Utvalget mener at påtalemyndighetens straffepåstand ikke skal være bindende for domstolene, med unntak for bindende tilsagn, jf. utkastet § 32-3 tredje og fjerde punktum.

Oslo tingrett er enig i at påtalemyndighetens straffepåstand ikke bør være bindende. Se for øvrig våre kommentarer til § 28-7, punkt 7.2.

8.6 Rettens begrunnelser

Utvalget mener dagens krav til skriftlige begrunnelser i det vesentlige bør videreføres.

Utvalget peker på at dagens begrunnelsespraksis i tingretten ofte er for omfattende. I stedet for særskilte begrunnelseskrav for ulike typer avgjørelser, som vi har i dag, mener utvalget at kravet til begrunnelse best reguleres gjennom en relativ standard som den enkelte sak eller sakstype kan vurderes etter.

Oslo tingrett støtter forslaget om at kravet til begrunnelse reguleres gjennom en relativ standard, særlig når det legges opp til at avgjøringsformen "kjennelse" skal bortfalle.

Lovgiver bør imidlertid vurdere om det likevel bør reguleres hvilke krav som skal stilles til begrunnelsen ved de mest typiske "ENE-sakene", jf. merknadene til kapittel 17.5. Det kan i så fall gjøres et skille mellom "enkel begrunnelse" og "utvidet begrunnelse", litt etter mønster fra offentleglova § 31 første og annet ledd. Alternativt kan det være tilstrekkelig med kategorien "enkel begrunnelse".

Begrunnelsespraksisen ved ransakingsbeslutninger kan tjene som eksempel, der det som regel kun vises til hva påtalemyndigheten har bedt om, hvilken bestemmelse som hjemler ransakingen, konstatering av skjellig grunn uten at det vises til annet enn "sakens dokumenter" eller lignende, og konstatering av at ransaking ikke er et uforholdsmessig inngrep. Dette vil være en "enkel begrunnelse". Lignende begrunnelsespraksis antas å bli benyttet ved blant annet forhåndsbeslutning om beslag etter straffeprosessloven § 205 annet ledd, utleveringspålegg etter § 210, og beslutning om heftelse etter § 217 første ledd.

Dersom mistenkte/siktede, eller en annen person som tvangstiltaket retter seg mot, motsetter seg tiltaket eller resultatet av dette (beslag, heftelse, pålegg om utlevering), kan saken bringes inn for retten. I disse tilfellene vil retten gi en mer grundig begrunnelse ("utvidet begrunnelse").

8.7 *Virkninger av rettens avgjørelser. Rettskraft og tvangskraft*

Utvalget foreslår uttrykkelig lovfesting av reglene om når rettens avgjørelser har virkning fra, om rettskraft, og om utsettende virkning ved anke over beslutning.

Oslo tingrett slutter seg til forslaget.

9. **NOU Kap 18 Tingrettens behandling av straffekravet**

9.1 *Forberedelse til hovedforhandlingen*

I NOU kapitel 18/lovutkastets kapitel 34 kommer utvalget med flere forslag for å legge til rette for en konsentrert og effektiv behandling av straffekravet. Det foreslås bl.a. at retten legger plan for behandlingen (§ 34-7) og at retten kan be om tilsvar (§ 34-4), felles saksfremstilling (§ 34-11) og sluttinnlegg (§ 34-12). Oslo tingrett mener disse forslagene gjennomgående er gode og gir si tilslutning til dem.

Utvalget legger ikke opp til at det skal være kontakt mellom påtalemyndigheten og eventuell forsvarer før saken oversendes til retten. Oslo tingrett mener det kan være hensiktsmessig i de store og/eller kompliserte sakene, der siktede har hatt forsvarer under etterforskningen. Slik kontakt kan avklare praktiske spørsmål av betydning for gjennomføringen av saken, f.eks. tidsavsetting og behovet for fagkyndighet.

Oslo tingrett har laget en veileder for gjennomføring av store og/eller kompliserte økonomiske straffesaker i samarbeid med Økokrim, Oslo politidistrikt og Advokatforeningen. Veilederen er vedlagt høringsuttalelsen. Her foreslås flere tiltak for å sikre effektiv og konsentrert gjennomføring av slike saker, bl.a. dialogmøter mellom aktørene før og etter at tiltale er tatt ut.

Det foreslås også at påtegningsarket som påtalemyndighetene sender retten bør inneholde flere opplysninger enn i dag (og flere enn det som foreslås i lovforslagets § 34-1).

Det bør fremgå om aktor/forsvarer mener saken krever aktiv forberedelse. Det sikrer at saken raskest mulig tildeles en dommer som kan administrere hovedforhandlingen - og at vedkommende blir gjort oppmerksom på at saken krever oppfølging. Påtegningsarket bør gi grunnlag for mer aktiv saksstyring fra domstolens side, og bør inneholde:

- Når hovedforhandling kan berammes. Dersom partene har funnet omforente datoer for hovedforhandlingen angis det. Dersom det er enkelte av aktørene som ikke kan disse datoene, angis det.
- Behov for rettsfrie dager (når/antall)
- Forslag til oppstartsdag
- Begjæring om fagkyndige meddommere/rettsoppnevnt sakkyndig
- Tekniske behov
- Tolk (antall/tolkespråk)

Vi ber departementet vurdere om noen av disse tiltakene bør nedfelles i lov eller forskrift.

9.2 Ulike behandlingsspor for store og små saker?

I kapitel 18.1.2 drøfter utvalget om det bør være ulike behandlingsspor med ulike regler for saksforberedelsen, ett for store og ett for små saker. Utvalget viser til at det i dag er et system for tilståelsessaker og et såkalt hurtigspor for straffesaker i Oslo tingrett.

Utvalget foreslår å videreføre ordningen med tilståelsesdom med enkelte endringer. Ut over dette konkluderer utvalget med at reglene bør være felles, fordi det er vanskelig å finne egnede kriterier for sporvalget.

Oslo tingrett er enig i reglene bør være felles. Det bør i stedet overlates til rettens skjønn i lys av behovet i den enkelte sak, hvilke grep som bør tas under saksforberedelsen for å sikre en konsentrert og effektiv gjennomføring.

Oslo tingrett bemerker at den har god erfaring med behandling av saker i hurtigsporet. Det gir en effektiv behandling av saker med enkelt bevisbilde og reduserer bruken av varetekt. Ordningen bør derfor videreføres.

9.3 Tilsvar

I lovutkastet § 34-4 foreslår utvalget at forsvarer skal inngi tilsvar, med mindre retten bestemmer at det kan unnlates. I bestemmelsens andre ledd er det listet opp hva tilsvarende bør angi.

Det er tvilsomt om bruk av tilsvar vil medføre noen gevinst i gjennomføringen av mindre straffesaker. I større saker vil et tilsvar fra forsvarer kunne være svært nyttig og ha betydning for gjennomføringen av saken. Idet de aller fleste straffesaker er små, oversiktlige og gjennomføres på en til to dager bør det vurderes om reglen bør snus slik at forsvarer bare inngir tilsvar når retten ber om det. Påtalemyndigheten bør i sin påtegning til retten opplyse om det er ønskelig at forsvarer pålegges å inngi tilsvar, samt angi hvilke temaer som bør omhandles i tilsvaret. På den måten vil bruk av tilsvar kunne bli et hensiktsmessig virkemiddel i saksforberedelsen av litt større saker.

Det kan være hensiktsmessig at man i § 34-4 (2) som reguler hva tilsvaret bør inneholde også tar inn "Andre forhold som har betydning for gjennomføringen av saken". Videre bør det tas inn at eventuelle sivile krav som er fremmet skal kommenteres i tilsvaret.

En ordning med tilsvar i straffesaker må legges opp slik at det ikke forsinkes beramning av saken. Påtalemyndigheten må derfor ved sin oversendelse til retten gi alle de opplysninger som er nødvendig for at retten skal kunne beramme hovedforhandling uten å avvente tilsvar. Ytterligere etterforskningskritt bør for eksempel i utgangspunktet være begjært før saken sendes til retten og ikke i tilsvaret.

9.4 Felles saksfremstilling

I lovutkastet § 34-11 foreslår utvalget at retten "kan oppfordre påtalemyndigheten og forsvarer til å utarbeide en fellessaksfremstilling [...]".

Oslo tingrett er positiv til en slik ordning. Det sikrer kommunikasjon mellom påtalemyndigheten og forsvarer for å avklare om og eventuelt hvilke deler av sakens faktiske sider som er omforent. Det kan føre til en mer effektiv og konsentrert behandling av saken.

Oslo tingrett mener imidlertid at retten må kunne pålegge at det utarbeides en slik fremstilling, ikke bare "oppfordre" til det.

9.5 Frist for hovedforhandling og forhåndsberammelser

Utvalget foreslår at gjeldende fristregler i straffeprosessloven § 275 annet ledd videreføres, men at fristen skal gjelde når mistenkte er under 20 år når saken kom inn til retten eller på henvisningstidspunktet. Oslo tingrett støtter forslaget.

Oslo tingrett mener det samme behovet for å få saken raskt opp gjelder for saker med unge fornærmede. Vi ber derfor departementet vurdere om fristregelen i utkastet § 34-2 (3) også bør gjelde i saker hvor fornærmede er under 20 år og skal møte og avgi forklaring under hovedforhandlingen.

Utvalget peker på at det er vanskelig å finne gode kriterier for lovregulering av når forhåndsberammelser skal skje, og mener det i stedet bør skje gjennom gode samarbeidsrutiner mellom retten og påtalemyndigheten. Oslo tingretts erfaring er at det kan være vanskelig å få etablert gode samarbeidsrutiner med påtalemyndigheten på dette området. Selv om vi har forståelse for at det kan være vanskelig å finne gode kriterier for lovregulering av når forhåndsberammelse skal skje, bør lovgiver gi et tydelig signal om at forhåndsberammelse er ønskelig og bør tas i bruk i større utstrekning enn i dag.

9.6 Hovedforhandlingen

9.6.1 Aktiv saksstyring under hovedforhandling

Utvalget mener det er viktig at retten driver aktiv saksstyring. Det er naturligvis Oslo tingrett enig i, og slutter seg til utvalgets refleksjoner om dette i pkt. 18.2.1. Vi er usikre på om utkastet § 35-1 om den alminnelige plikten til aktiv saksstyring vil ha noen praktisk betydning.

Vi erfarer at unødvendig tids- og ressursbruk ofte skyldes vår prosesskultur. Det er ikke tradisjon for at påtalemyndigheten og forsvarer kommuniserer i forkant for å avklare omforente eller andre forhold av betydning for gjennomføringen av saken. Som påpekt foran, mener Oslo tingrett at departementet bør vurdere å lovfeste slik kontakt mellom aktor og forsvarer.

Samtidig mener vi at rettens mulighet til å drive aktiv saksstyring vil bedres dersom retten kjenner saken i forkant – enten gjennom tilgang til saksdokumentene eller ved å innhente tilsvar, felles saksfremstilling og sluttinnlegg.

9.6.2 Skriftlig bevisføring

I utkastet § 35-2 (2) foreslår utvalget å lempe kravet til dokumentasjon av skriftlige bevis enn det som er praksis i dag. Oslo tingrett slutter seg til forslaget.

Oslo tingrett mener det bør være adgang til å legge frem politiavhør som er dokumentert med opplesing, f.eks. fordi tiltalte eller vitnet ikke har møtt. Etter dagens regelverk må dommeren notere det som leses opp, eventuelt skrive av lydopptaket fra opplesingen. Dette er en lite hensiktsmessig arbeidsmetode.

9.7 Forenklet behandling

I kapitel 18.3 peker utvalget på behovet for en mindre omstendelig behandling av saker om ikke reiser kompliserte spørsmål, og utfallet fremstår som klart. Utvalget foreslår bare mindre endringer, bl.a. at tilståelsesdom ikke krever siktedes samtykke og at påtalemyndigheten kan gi bindende forhåndstilsagn om sin straffepåstand.

Oslo tingrett mener det har liten praktisk betydning å fjerne kravet til siktedes samtykke til tilståelsesdom. Det er sjelden siktede ikke samtykker til slik behandling, dersom han har avgitt en uforbeholden tilståelse. I en ordinær hovedforhandling vil det som hovedregel være meddommere. For noen siktede vil det være av betydning å få straffeutmålingen avgjort av en rett hvor også meddommere også deltar. Straffespørsmålet blir også oftere bedre belyst i en hovedforhandling. Siktede bør derfor kunne velge å få saken avgjort i hovedforhandling med meddommere i litt mer alvorlige saker. Hvis ikke er det en risiko for at siktede vil trekke tilståelsen for å få saken behandlet med meddommere.

For øvrig mener vi departementet bør vurdere endringer ut over det utvalget foreslår. Det bør f.eks. åpnes for forenklet behandling i enkle saker som kjøring uten gyldig førerkort og promillekjøring. I slike enkle saker bør det være mulig å avgjøre saken etter skriftlig behandling der det er ubetenkelig, samt uten bruk av meddommere.

10. NOU Kap 24 Private straffesaker

Straffeprosessutvalget foreslår at ordningen med private straffesaker ikke videreføres. Oslo tingrett slutter seg til forslaget og begrunnelsen for det.

11. NOU Kap 25 Sivile krav

Utvalget foreslår i utkastet § 43-11 (3) at sivile krav ikke skal pådømmes ved frifinnelse av straffekravet. For å avhjelpe de uheldige virkninger for de som ellers ville fått pådømt et sivilt krav i saken foreslår utvalget å etablere en statlig garantiordning som skal dekke sivile krav som springer ut av samme handling hvor det avsies frifinnende dom. For de skadelidte som blir omfattet av garantiordningen avskjæres muligheten for å forfølge kravet etter tvistelovens regler.

At tiltalte når det gjelder samme handling blir frifunnet for straffekravet og dømt til å betale erstatning har budt på noen rettslige utfordringer i forhold til EMK artikkel 6 nr 2, i det man ved pådømmelse av det sivile kravet ikke kan uttrykke seg slik at det settes spørsmål ved domfeltes straffeskyld. Etter hvert har de rettslige utfordringer fått sin løsning ved at det er avklart hvordan retten må formulere seg når sivile krav idømmes, for ikke å stille spørsmålstegn ved frifinnelsen. Det er derfor et spørsmål om man, på tross av de betenkeligheter det er ved dagens ordning, likevel bør være tilbakeholdene med å endre denne. Særlig gjelder dette når utvalgets forslag til statelig garantiordning ikke fullt ut vil "løse problemet". Det ene er at den ikke vil omfatte alle typer straffbare handlinger. Den vil

heller ikke omfatte alle typer sivile krav, men begrenses til oppreisningserstatning og lidt tap. Den vil altså ikke omfatte menerstatning og fremtidig tap som vil være aktuelle poster ved de mer alvorlige integritetskrenkelser som jo nettopp den statlige garantiordningen er ment å omfatte. Utvalget har ikke redegjort i detalj for hvordan den statlige garantiordningen skal utformes, men for oss fremstår det som om ordningen vil kunne medføre en rekke kompliserte problemstillinger og grensespørsmål, som eventuelt bør utredes nærmere.

Oslo tingrett slutter seg til utvalgets forslag i utkastets § 43-8 hvor vilkårene for å behandle sivile krav gjøres generelle. Forslaget innebærer at retten kan la være å behandle et sivilt krav som påtalemyndigheten har fremmet hvis vilkårene for å unnlate dette er oppfylt. Det er klart hensiktsmessig at retten kan avgjøre dette, og ikke være avhengig av påtalemyndighetens vurdering. Vi er videre enig i forslaget om at retten skal ha en viss adgang til å nekte å behandle sivile krav når hensynet til straffesaksbehandlingen tilsier dette, og at hensynet til en effektiv behandling av straffkravet her må veie tungt. Oslo tingrett er av samme grunn enig i utvalgets forslag om at utredning av sivile krav i straffeprosessen som har begrenset betydning for straffeforfølgningen ikke bør skje.

Oslo tingrett er enig i utvalgets forslag til § 43-4 (2) hvor påtalemyndigheten får adgang til å fastsette en preklusiv frist som kan forlenges, for å fremsette begjæring om pådømmelse av sivile krav. Før saken er oversendt retten bør påtalemyndigheten ha kompetanse til å forlenge fristen. Når domstolen har mottatt saken er det retten som har ansvar for sakens fremdrift, og som derfor bør avgjøre om det skal gis fristutsettelse eller ikke. Vi er enig i at det at kravet eventuelt kan endre seg, presiseres eller bli bedre klarlagt underveis, ikke kan være til hinder for at kravet meldes med en gang.

For å sikre en effektiv og forsvarlig behandling av det sivile kravet i straffesaken må tiltalte som har oppnevnt forsvarer, kunne pålegges å inngi tilsvarende hvor kravet kommenteres og nedlegges påstand. Når Oslo tingrett i dag mottar begjæring om pådømmelse av sivile krav i straffesaker sendes som hovedregel et brev med følgende ordlyd til forsvarer:

"Det vises til prosesskrift fra advokat N.N hvor det nedlegges påstand om erstatning til fornærmede. Prosesskriftet skal være sendt deg direkte.

Det gis frist til med å kommentere kravet, jf straffeprosessloven § 264 b. Hvis tiltalte vil nedlegge påstand om frifinnelse fordi han hevder han ikke har utført den påklagde handling, skal det subsidært likevel redegjøres for hvordan tiltalte stiller seg til det faktiske og rettslige grunnlag for kravet, samt den fremlagte dokumentasjon for dette. Det vises til at oppnevning som forsvarer også omfatter å gi uttalelse om sivile krav, jf straffeprosessloven § 265 tredje ledd. Retten ønsker at forsvarers uttalelse fremsettes i prosesskrift i tre eksemplarer til retten og at det nedlegges påstand. Kopi sendes bistandsadvokat og aktor."

Oslo tingrett er enig i utvalgets forslag til § 43-9 (2) som gir retten adgang til å overlate til en annen prosessfullmektige eller påtalemyndigheten å fremme kravet på vegne av en annen bistandsadvokat. Forslaget henger sammen med utvalgets forslag i § 4-10 (3) hvor retten gis adgang til å begrense bistandsadvokatens oppdrag og kan prosessøkonomisk ha gode grunner for seg.

12. NOU Kap 26 Sakskostnader

I utkastet § 44-3 foreslår utvalget å videreføre reglen i straffeprosessloven § 441. bestemmelsen regulerer saksbehandlingen ved krav om sakskostnader når saken avsluttes uten avgjørelse.

Det praktiske anvendelsesområdet for bestemmelsen er der straffesaken henlegges, og siktede krever dekning av sakskostnadene til sin privat engasjerte forsvarer. I slike tilfeller mener Oslo tingrett at forsvarer bør kunne søke om å bli etteroppnevnt som forsvarer med hjemmel i (gml.) straffeprosessloven § 100 (2). Dersom søknaden innvilges, vil salærkravet behandles i henhold til salærforskriften. Det vil være en prosessbesparende saksbehandling av slike krav.

Dersom retten mener kravet bør dekkes av politiet, eller det er andre grunner til at retten ikke bør bruke den forenklete fremgangsmåten, bør retten kunne behandle kravet i henhold til de foreslåtte reglene i kap. 26.

13. Økonomiske og administrative konsekvenser

Oslo tingrett er bekymret for at utvalget syntes å legge til grunn at loven på en rekke områder ikke får betydning for kostnadene/ressursbruk eller at forslag nøytraliserer hverandre uten at de har grunnlag for å mene noe sikkert om dette. Vi vil nedenunder påpeke noen forslag som vi mener vil medføre økte kostnader og økt behov for ressurser til domstolene. Det understrekkes at Oslo tingrett av den grunn ikke nødvendigvis er i mot forslagene, men vi ønsker å påpeke at blir de vedtatt vil domstolene trenge flere ressurser.

Lovforslaget innebærer blant annet at forsvarer og bistandsadvokat skal oppnevnes i større utstrekning enn i dag, og når det gjelder forsvarer på et tidligere tidspunkt. Salærutgiftene vil derfor øke. Bistandsadvokat i flere saker gir behov for flere aktørplasser og derfor større rettssaler.

En betydelig økning i bruk av forsvarer i tilståelsessaker og promillesaker vil medføre at tingrettene må sette av mer tid til hver enkelt sak. Det vil medføre økt behov for dommerårsverk, og også for flere rettssaler idet vi får behandlet færre saker pr. dag.

Utvalget mener forslaget deres vil gi flere tilståelsessaker fordi forsvarer kommer tidligere inn. Oslo tingrett stiller seg tvilende til om det er grunnlag for en slik antagelse. Tvert imot er det like sannsynlig at man får færre tilståelser når siktede konferer med forsvarer før han forklarer seg.

Frist for fremstilling til fengsling reduseres slik at domstolene må gjennomføre fengslinger på helligdager hvor det i dag ikke er fengslingsmøter. Det innebærer økte kostnader til vaktordninger og overtid.

Som det fremgår foran mener vi også utvalgets forslag til innsynsregler for allmennheten vil kunne føre til betydelig ressursbruk for domstolene.

For øvrig viser vi til at vi flere steder underveis i høringsuttalelsen har påpekt at enkelte forslag vil medføre økte kostnader.

Til slutt vil vi påpeke at lovutkastet bør undergis en digital gjennomgang slik at man sikrer at ny straffeprosesslov støtter opp under den digitale behandling det nå legges opp til i alle ledd i straffesakskjeden.

14. Vedlegg: Aktørenes samhandling i store økonomiske straffesaker – en veileder

Vedlegg:

Aktørenes samhandling i store
økonomiske straffesaker
– en veileder

<u>Innledning</u>	3
<u>1 Fase I: Under etterforskningen og før tiltale</u>	4
<u>1.1 Dialogmøte I (mellom aktor og forsvarer)</u>	4
<u>1.2 Eventuell involvering av domstolen (forhåndsreservasjon)</u>	4
<u>2 Fase II: Etter tiltale</u>	5
<u>2.1 Dialogmøte II (mellom aktor og forsvarer)</u>	5
<u>2.2 Nærmere om påtegningen til retten</u>	5
<u>3 Fase III: Dommerens initiativfase</u>	6
<u>3.1 Ekspedisjonens arbeid</u>	6
<u>3.2 Saksforberedende dommer</u>	6
<u>3.3 Hovedforhandlingsdommerens arbeid i en tidlig fase</u>	6
<u>3.4 Nærmere om skriftlig redegjørelse, § 262 (3)</u>	7
<u>3.5 Nærmere om meddommere</u>	7
<u>3.6 Sivile krav – bistandsadvokat/koordinerende bistandsadvokat</u>	8
<u>4 Fase IV: Forberedelse til hovedforhandling</u>	8
<u>4.1 Aktors oppgaver</u>	8
<u>4.2 Forsvarers oppgaver</u>	9
<u>4.3 Bistandsadvokatens oppgaver</u>	9
<u>4.4 Rettens oppgaver</u>	9
<u>4.4.1 Innkalling til saksforberedende møte</u>	9
<u>4.4.2 Dommerens sjekkpunkter</u>	11
<u>4.4.3 Dommeren instruerer meddommerne</u>	12
<u>5 Fase V: Hovedforhandling</u>	12
<u>5.1 Dommerstyring</u>	12
<u>5.2 Innledningsforedrag</u>	13
<u>5.2.1 "Det tradisjonelle innledningsforedraget"</u>	13
<u>5.2.2 Innledningsforedrag som i sivil sak</u>	13
<u>5.2.3 To-faset innledning</u>	13
<u>5.2.4 Sekvensiell innledning (ev. sekvensiell hovedforhandling)</u>	14
<u>5.3 Tiltaltes kommentaradgang</u>	14
<u>5.4 Forklaringer</u>	14
<u>5.5 Bruk av disposisjoner</u>	14
<u>5.6 Hjelpedokumenter</u>	15
<u>5.7 Utdrag</u>	15
<u>5.8 Sivile krav</u>	15
<u>5.9 Digital gjennomføring</u>	15

Innledning

Oslo tingrett tok i 2013 initiativ til å nedsette en arbeidsgruppe for å utarbeide en veileder for gjennomføring av store og/eller kompliserte økonomiske straffesaker. Bakgrunnen for initiativet var at slike saker er en utfordring for alle aktørene. God samhandling for å sikre hensiktsmessig og smidig gjennomføring er derfor særlig viktig. Tingretten inviterte Økokrim, Oslo politidistrikt og Advokatforeningen til å delta i gruppen. Arbeidet kom i gang i desember 2013 og ble avsluttet i oktober 2015. Veilederen har vært på "høring" i disse gruppene.

Arbeidsgruppen besto av statsadvokat Thomas Skjelbred (Økokrim), politiadvokat Christian Stenberg (Oslo politidistrikt), advokat Berit Reiss-Andersen og advokat Johnny Veum (Advokatforeningen), tingrettsdommer Per Fleisje, tingrettsdommer Bjørn Feyling og dommerfullmektig Toril Dale (sekretær) og tingrettsdommer Ina Strømstad (leder).

Et formål med denne veilederen er å minne aktørene om aktuelle problemstillinger når de står overfor kompliserte og/eller omfattende økonomiske straffesaker (der hovedforhandlingen varer tre uker eller mer). Veilederen kan være nyttig i andre straffesaker enn de økonomiske. Derfor henviser den f.eks. også til bistandsadvokaten.

Dokumentet er ment som en sjekkliste for smidig og god gjennomføring av straffesaken. Formålet er også å fremheve hvilke forventninger aktørene har til hverandre og klargjøre hvem som gjør hva i de ulike fasene av saken. Veilederen er ikke ment som noen bindende retningslinje om hvordan slike saker skal behandles. Likevel håper vi at den kan tjene som fundament, inspirasjon og praktisk hjelpemiddel.

De store og/eller kompliserte straffesakene utfordrer gjeldende straffeprosess på noen områder. Meningen med veilederen har ikke vært å skape ny straffeprosess, men å bidra til en holdningsendring i retning av at domstolen og de øvrige aktørene i straffesakene kommuniserer mer aktivt for at gjennomføringen av saken blir mer smidig og effektiv.

Det er et økende antall hovedforhandlinger som varer ut over tre uker. Det er flere årsaker til dette. Flere saker omhandler grenseoverskridende og organisert kriminalitet med flere involverte. Arbeidsgruppen mener en del saker er blitt større enn nødvendig fordi aktørene ikke har kommunisert optimalt om tvistepunktene og heller ikke lagt en god nok plan for gjennomføringen.

Veilederen er i felleskap utarbeidet av representanter for aktørene. Den har derfor en forankring som bør bidra til den nødvendige holdnings-endringen.

Samtidig er veilederen naturligvis ingen fast oppskrift for god gjennomføring av kompliserte/omfattende straffesaker; aktørene må gjøre nødvendige tilpasninger i den konkrete saken.

Januar 2016

Fase I: Under etterforskningen og før tiltale

Dialogmøte I (mellom aktor og forsvarer)

Allerede under etterforskningen bør aktor (påtalemyndigheten i politiet/Økokrim) innkalle til møte(r) (ev. pr. telefon) med forsvarer (og eventuelt bistandsadvokat). Aktuelle tema kan være:

- Fremdriftsplan for etterforskningen
- Gjenstående etterforskingsskritt
- Tilskjæring av saken:
 - avklare faktiske forhold som ikke krever bevis
 - om saken bør deles (skille ut noen siktede/siktelsespunkter)
- Behov for sakkyndighet

Også i saker der ev. tiltale tas ut av overordnet påtalemyndighet bør muligheten for slikt dialogmøte vurderes.

Eventuell involvering av domstolen (forhåndsreservasjon)

Varsel til domstolen kan ha som formål å legge inn praktiske forespørsler om sal, tolketjeneste, sikkerhetsopplegg, osv. I slike tilfeller må retten sørge for at også forsvarere blir varslet og får anledning til å uttale seg.

Hvis en sak forhåndsberammes, bør saksforberedelsen begynne før tiltale er tatt ut. Saksforberedende dommer/hovedforhandlingsdommer kan allerede på dette tidspunktet holde et innledende saksforberedende møte for å kartlegge:

- Omfanget av bevisførsel fra begge parter
- Antall aktører i rettssalen
- Hvor lang tid som settes av til saken og
- Hvilke fasiliteter det er behov for
- Om saken bør settes med fagkyndige meddommere
- Arbeidsforholdene for mediene
- (Forslag til mal for senere saksforberedende møte ligger vedlagt)

Retten bør være pådriver for at tiltalen kommer i god tid før berammet hovedforhandling.

Fase II: Etter tiltale

Dialogmøte II (mellom aktor og forsvarer)

Så tidlig som mulig etter at tiltale er tatt ut, bør aktor og forsvarer (og ev. bistandsadvokat) ha dialogmøte om gjennomføringen av hovedforhandlingen. Aktuelle temaer vil være:

- Tidspunkt for hovedforhandling: Arbeidsgruppen mener det i en del tilfeller er hensiktsmessig at aktor, forsvarer og ev. bistandsadvokat kommer med omforente datoer for hovedforhandlingen. Dette bør fremgå av påtegningsarket (se under). Dersom enkelte aktører ikke kan delta på foreslått tidspunkt, eller enkelte aktører er hovedårsaken til at berammingsforslaget ligger langt frem i tid, bør det opplyses.
- Rettsfrie dager
- Oppstartsdag
- Fagkyndige meddommere
- Rettsoppnevnt sakkyndig
- Tekniske behov
- Tolk
- Sivile krav: omfanget av bevisførsel og tidsbruk under hovedforhandlingen
- Hvilke opplysninger bør tas med i påtegningen til retten

Nærmere om påtegningen til retten

Det bør fremgå av påtegningen om aktor/forsvarer mener saken krever aktiv forberedelse. Det sikrer at saken raskest mulig tildeles en dommer som kan administrere hovedforhandlingen - og at denne dommeren raskt blir klar over at saken krever oppfølging.

Ved oversending av saken til retten bør påtegningsarket være et sentralt dokument. Innholdet bør gi flere opplysninger om beramning og gjennomføring av hovedforhandlingen enn tradisjonen er i dag. Påtegningsarket bør gi grunnlag for mer aktiv saksstyring fra domstolens side.

Påtegningsarket bør inneholde:

- Når hovedforhandling kan berammes. Dersom partene har funnet omforente datoer for hovedforhandlingen angis det. Dersom det er enkelte av aktørene som ikke kan disse datoene, angis det.
- Behov for rettsfrie dager (når/antall)
- Forslag til oppstartsdag
- Begjæring om fagkyndige meddommere/rettsoppnevnt sakkyndig
- Tekniske behov
- Tolk (antall/tolkespråk)

Fase III: Dommerens initiativfase

Ekspedisjonen i tingrettens arbeid

Ekspedisjonen fastsetter tidspunkt for hovedforhandling. Hovedforhandlingen berammes fortrinnsvis på aktor/forsvarers omforente datoer, så fremt tidspunktet ikke innebærer unødig forsinkelse av gjennomføringen og er innenfor lovens frister.

Antagelig vil det være uheldig med aktor- og forsvarerbytte i disse sakene. Dersom saken allikevel må berammes på en annen, vil hensynet til det frie forsvarervalg normalt veie tyngre enn hensynet til aktorvalget. Unntak kan tenkes, f.eks. der det vil være særlig krevende for en ny aktor å sette seg inn i saken, eller forsvarer er relativt ny.

Påtegningsarket brukes aktivt i berammingsarbeidet.

(Det bør tidlig avklares om det skal oppnevnes koordinerende bistandsadvokat(er), jf. straffeprosessloven § 107h.)

Saksforberedende dommer

Dersom saken ikke er tildelt hovedforhandlingsdommer umiddelbart, bør saksforberedende dommer følge opp temaene under punkt 3.3.

Hovedforhandlingsdommerens arbeid i en tidlig fase

Så tidlig som mulig etter at saken er tildelt, bør hovedforhandlingsdommer holde saksforberedende møte med aktørene.

Forslag til mal for saksforberedende møte ligger vedlagt (lenke). Blant temaene som bør avklares er:

- Konferanser (ikke rettsmøter) eller rettsmøter under saksforberedelsen
- Skriftlig innlegg som en del av rettens avgjørelsesgrunnlag
- Ytterligere etterforskning og bruk av milepæler for å sikre fremdriften i etterforskningen
- Bevisopptak
- Fjernavhør under hovedforhandlingen
- Fagkyndige meddommere/forsterket rett
- Behandling av sivile krav
- Sakkyndig
- Tolk
- Krav til sal, som bør reserveres tidlig

Nærmere om skriftlig redegjørelse

Retten bør rutinemessig vurdere behovet for skriftlig redegjørelse etter straffeprosessloven § 262 tredje ledd.

Slike redegjørelser kan være formålstjenlig:

- I Økokrims saker
- I saker med komplisert faktum, der hovedtyngden av bevisførselen er dokumentbevis eller reelle bevismidler
- I saker med komplisert jus

Retten må sette en frist for når redegjørelsen skal foreligge. Den bør foreligge så tidlig at forsvarer får nytte av den ved saksforberedelsen. Normalt bør den foreligge før saksforberedende møte holdes, se punkt 5.4.

Forsvarer må også få tilstrekkelig tid til å gi gjennomarbeidede bemerkninger .

Dommeren vurderer når det er mest hensiktsmessig at redegjørelsen foreligger.

Det kan være aktuelt for dommeren, i saksforberedende møte eller på annen måte, å påpeke særlige forhold som det er ønskelig å få belyst nærmere, etter at redegjørelsen og bemerkninger fra forsvarer foreligger.

Retten sender kopi av redegjørelsen til tiltalte og forsvareren, med frist for bemerkninger.

Nærmere om fagkyndige meddommere

Partene gis anledning til å uttale seg om kvalifikasjoner og navn på meddommere i saksforberedende møtet eller på annet (tidlig) tidspunkt.

Vurderingstemaer før oppnevning:

- Fagområde/bransje. Partene bør ikke velge konkrete personer. Det er rettens oppgave. Partene kan imidlertid peke på fagmiljøer og særskilte kompetanseområder som er ønskelig
- Mandat
- Engelskkunnskaper
- Honorar
- Aktiv profesjonsutøver eller pensjonert? Gjengangere eller uprøvde? Det bør være et mål for domstolen aktivt å søke nye meddommere
- Hvordan bør habilitetskontrollen foretas - skriftlig selvangivelse fra den enkelte meddommer kan lette dette arbeidet
- I medieeksponerte saker - når skal navnene på meddommerne oppgis?

Se 22. juli-rapporten: <http://www.domstol.no/Enkelt-domstol/22-7/>.

Sivile krav – bistandsadvokat/koordinerende bistandsadvokat

I saken med mange fornærmede bør antallet bistandsadvokater begrenses så langt det lar seg gjøre. Fornærmede/etterlatte uten interessekonflikt bør oppfordres til å velge samme bistandsadvokat.

I medhold av straffeprosessloven § 107h kan retten oppnevne koordinerende bistandsadvokater. Eksempel på mandat ligger vedlagt. Se også 22. juli-rapporten.

Fase IV: Forberedelse til hovedforhandling

Aktors oppgaver

Følge opp oppgaver og frister fra saksforberedende møte i fase III:

- Meddommere - fagkyndige eller alminnelige
- Sakkyndighet
- Tolk - tolkespråk, antall
- Habilitet - eventuell habilitetsinnsigelse mot retten, sakkyndige tolker må fremmes straks de oppstår
- Tekniske forhold - krav til sal, fjernavhør, lydopptak, elektronisk dokumenthåndtering
- Vurdere mulig interessekonflikt mellom forsvarerne
- Skriftlig redegjørelse:
 - Hvis retten har bedt om redegjørelse etter straffeprosessloven § 262 tredje ledd, må den utarbeides innen angitt frist. Hvis dette skulle bli umulig, kan det bes om utsatt frist.
 - Redegjørelsen bør få frem de springende punkter vedrørende straffekravet. Aktor bør fremheve de bevistemaene som vil bli søkt bevist, slik at forsvarer eventuelt får oppfordring til å si fra hvis et tema/underpunkt er uomtvistet og ikke krever detaljert bevisførsel. Aktor bør også tydeliggjøre eventuelle juridiske spørsmål som byr på tvil.
 - Det er ønskelig at forsvarer gir kommentarer til redegjørelsen dersom denne innbyr til det. For eksempel bør forsvarer gjøre det klart hvorvidt relevante faktiske bevistemaer erkjennes, slik at bevisføringen om disse kan begrenses. Forsvarer bør også på eget initiativ identifisere eventuelle juridiske spørsmål som byr på tvil. Forsvarer bør også angi om eventuelle erstatnings- og inndragningskrav bestrides.

- Retten forventer at partene blant annet som beskrevet over medvirker til at sakens omfang begrenses og at aktuelle problemstillinger bringes frem for motparten og retten.
- Påtalemyndighetens redegjørelse og forsvarers merknader bør foreligge før det saksforberedende møtet (se punkt 5.4.1)

Forsvarers oppgaver

Følge opp oppgaver og frister fra saksforberedende møte i fase III:

- Meddommere - fagkyndige eller alminnelige
- Sakkyndighet
- Tolke - tolkespråk, antall
- Habilitet - eventuell habilitetsinnsigelse mot retten, sakkyndige tolker må fremmes straks de oppstår
- Tekniske forhold (krav til sal, fjernavhør, lydopptak)
- Forsvarers bemerkninger til den skriftlige redegjørelsen, jf. straffeprosessloven § 262 siste ledd og note 1888 :
 - Forsvarer har anledning til å kommentere aktors redegjørelse. Forsvarer bør bruke denne muligheten til tidlig å vekke dommerens interesse for de springende punkt i saken. Hvis den skriftlige redegjørelsen er innhentet forut for det forberedende møtet, bør også forsvarer gi sine bemerkninger til denne forut for møtet.
- Utarbeide bevisoppgave
- Uttale seg om sivile krav – lenke til straffeprosessloven § 265 tredje ledd .
- Varsle eventuelle krav om ytterligere etterforskningskritt – lenke til straffeprosessloven § 265 og note 2020
- Møte med vitner, jf. advokatetiske regler punkt 4.5
- Vurdere interessekonflikt med andre forsvarere

Bistandsadvokatens oppgaver

Følge opp oppgaver og frister fra saksforberedende møte i fase III.

Bistandsadvokaten fremmer sivile krav i medhold av straffeprosessloven § 428, jf. § 264b og § 265 . Kravet fremsettes i prosesskrift i tre eksemplarer. Her angis størrelsen på kravet (med beregninger), det faktiske og rettslige grunnlaget for kravet og hvilke bevis som vil bli ført. Det bør nedlegges påstand. Skriftlige bevis vedlegges. Kopi av krav med bilag sendes forsvarer, aktor og øvrige bistandsadvokater.

Retten oppgaver

Innkalling til saksforberedende møte

Dommeren innkaller til saksforberedende møte. Slikt møte bør normalt holdes i alle kompliserte saker/saker av noe omfang. Møtet bør normalt komme i tillegg

til møtet i fase III (se pkt. 3.3). Dersom det ikke er hensiktsmessig med møte både i fase III og i fase IV, vil antagelig tidspunktet for hovedforhandlingen være styrende for om det holdes ett eller to møter. Lang tid frem til hovedforhandlingen tilsier to møter.

Slikt forberedende møte vil ikke være et rettsmøte. Tiltalte deltar ikke. Det føres protokoll/referat, ikke rettsbok.

Det kan være hensiktsmessig at en eventuell skriftlig redegjørelse foreligger før det saksforberedende møtet, fordi redegjørelsen kan gi grunnlag for avklaringer der.

Dommeren sender ut agenda senest uken før møtet. Samtlige aktører kan forut for dette foreslå temaer som bør drøftes. Aktuelle temaer kan være:

	Spørsmål til behandling	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
1	Tiltalebeslutningen	<i>Krav om presisering, individualisering, jf. straffeprosessloven § 252</i>
2	Deling av saken?	<i>Straffeprosessloven §§ 287-288, jf. § 33</i>
3	Bevisoppgaven	<i>Hvilke vitner, om hva, tidsbruk, rekkefølge</i>
4	Bevisførselen	<i>Hvilket faktum krever ikke bevis</i>
5	Befaring	<i>Transport, hvem forklarer seg, pressen til stede?</i>
6	Sakkyndige vitner	<i>Hvem, om hva</i>
7	Tolk	<i>Språk, antall, habilitet</i>
8	Fjernavhør/videolink	<i>Praktisk gjennomføring</i>
9	Hovedforhandlingen	<i>Ta opp forventinger om partenes opptreden under hovedforhandlingen, f.eks. hvordan prosessuelle spørsmål (innsigelser, begjæringer) tas opp. Andre forhold av betydning for "stemningen" og arbeidsforholdene under saken.</i>
	Digital gjennomføring?	<i>Se eget vedlegg</i>
	Gjennomføring av hovedforhandlingen	<i>Rettsfri, tidsbruk, møter underveis, hvem er til stede, tidsplan, lydopptak, bisitter, rettsbetjent</i>
	Aktors innledning	<i>Varighet, dokumentasjon, to-delning - se nærmere om innledningsforedrag nedenfor.</i>
	Forsvarers innledning	<i>Som over</i>
	(De) tiltaltes forklaring(er)	<i>Varighet, tolkebehov, rekkefølge, sekvensielt avhør</i>
	De fornærmedes forklaring(er)	<i>Varighet, tolkebehov, rekkefølge, sekvensielt avhør, fjernavhør, forklaringsplikt, tiltalte forlater salen, lukkede dører</i>
	Vitneforklaringene	<i>Varighet, tolkebehov, rekkefølge, sekvensielt avhør, fjernavhør, forklaringsplikt</i>
	Møter underveis	<i>Bruk av uformelle planleggingsmøter etter endt rettsdag (se punkt 6.1).</i>
	Faktisk utdrag	<i>Hva skal utdraget inneholde Når får motparten det Når får retten det Elektronisk eller i papir Antall eks. [Lenke til retningslinjer for faktisk utdrag]</i>
	Tekniske hjelpemidler	<i>Projektor, pc</i>
	Hjelpedokumenter	<i>Disposisjoner Tidslinje</i>

		<p><i>Beregninger</i></p> <p><i>Aktørene bør varsle hverandre om hjelpedokumenter som planlegges utarbeidet (unngå dobbeltarbeid). Kan aktørene lage omforente hjelpedokumenter</i></p> <p><i>Aktoratet bør opplyse hvilke kriterier som ligger til grunn for utvelgelsen av dokumenter, systematikk og inndeling. Hvilken funksjon skal de fylle</i></p> <p><i>Oversendes motparten senest dagen før hovedforhandlingen. Antall eks. Når kan/skal disse forelegges retten</i></p> <p><i>Hjelpedokumenter må foreligge i omforent stand før hovedforhandlingen starter.</i></p>
	Juridisk utdrag	<i>Partene anmodes om å utarbeide felles juridisk utdrag.</i>
	Sivile krav	<i>Frister for forsvarers bemerkninger til kravet, jf. straffeprosessloven § 264b</i> <i>Bevisførsel, tidsavsetning, kompleksitet</i>
	Tilrettelegging	<i>Skjerming av tiltalte/fornærmede/vitner for hverandre, pressen</i> <i>Annet</i>
10	Media	
11	Prosessuelle eller andre forhold av betydning for saksforberedelsen eller hovedforhandlingen	<p><i>Kostnadsdekning til tiltalte, fornærmede, Sette frister under den videre saksforberedelsen.</i></p> <p><i>Dommeren bør fremme dialogen mellom aktor forsvarer og eventuelle bistandsadvokater. Behov for flere møter - i så fall når.</i></p>

Dommerens sjekkpunkter

I god tid før hovedforhandlingen bør dommeren sjekke:

- Status på sivile krav. Er alle prosesskrift kommet inn? Er det behov for nærmere avklaringer? I så fall settes frist for det. Vurdere om kravet skal nektes fremmet, jf. straffeprosessloven § 428 siste ledd
- Sakkyndig - er rapporten avgitt? Behov for tilleggsrapport? Er det kommet innsigelser fra aktor/forsvarer til rapporten som krever oppfølging? Er en eventuell rettsmedisinsk erklæring sendt DRK, jf. straffeprosessloven § 147
- Antall aktører
 - Flere aktorer, bisittere
 - Flere forsvarere pr. tiltalt
 - Antall bistandsadvokater
- Krav til salen:
 - Antall plasser til aktører, tiltalte, fornærmede

- Plass til dokumenter
- Videoutstyr - fjernavhør
- Tolk - rett antall, rett språk, plassering (tolkebokser), bør tolkene få tilsendt tiltalen eller annet som ledd i sine forberedelser?
- Medias arbeidsforhold - formidle bistand fra tingrettens kommunikasjonsavdeling (KOS) til aktørene og deres parter?
- Rettsbetjent - i så fall varsles tingrettens internservice.
- Fjernavhør - i så fall varsles tingrettens internservice.

Dommeren orienterer aktørene om de beslutningene som er tatt.

Dommeren instruerer meddommerne

I god tid før hovedforhandlingen bør dommeren

- Sjekke habiliteten
- Instruere om opptreden i retten, jf. punkt 6.1. [[Lenke til DA](#)]
- Instruere om bruk av dokumentutdrag. Særlig aktuelt i søkbare PDF-utdrag. [[Lenke til Dommermanual for digitalt aktorat](#)].
- Instruere om bruk av sosiale medier, uttalelser om saken/parter.
- Eventuelt forberede dem på særlig belastende faktum/bevisførsel, vurdere behov for bistand fra psykolog e.l.

Fase V: Hovedforhandling

Dommerstyring

Hovedforhandlingen skal ledes av dommeren. Gjennomføringen skjer i samsvar med god dommerskikk og på en slik måte at tilliten til domstolen ikke svekkes. I dette ligger at dommeren også skal påse at partene fremmer sine anførsler i høflig form.

Dommeren skal innfri aktørenes grunnleggende forventninger om ledelse av forhandlingene og påse at:

- Punktene fra saksforberedelsen følges opp
- Lovens krav til utspørring følges
- Forhandlingene ikke blir unødig forsinket (herunder at aktørene er presise, at unødvendig bevisførsel avskjæres og at tidsplanen følges så langt det er mulig)
- Aktørene har godt tilrettelagte arbeidsforhold

Dommeren bør innlede hovedforhandlingen/rettsdagen med en orientering om dagens fremdriftsplan, innlagte pauser og andre forhold av betydning for gjennomføringen.

Rettens leder bør holde jevnlige møter med aktørene ved oppstart av dagen/etter endt rettsdag. Blant temaene kan være:

- Fremdriftsplanen - avvik og endringer
- Bevisførselen - nødvendigheten av å føre ytterligere bevis
- Eventuelt uheldig aktøradferd
- Arbeidsforholdene
- Praktiske tilpasninger for de kommende dagene

Dersom retten ber om hjelpedokumenter eller det er annet som skal utføres etter rettsmøtet, bør det settes en tidsfrist som tar hensyn til aktørenes arbeidssituasjon.

Innledningsforedrag

Allerede i saksforberedende møte bør dommeren ha avklart hvordan aktor vil legge opp sitt innledningsforedrag - og hvordan forsvarer vil besvare det.

Det er flere måter å gjennomføre innledningsforedraget på, eksempelvis:

Det tradisjonelle innledningsforedraget

Aktor gir en kort redegjørelse for saken og bevisene som skal føres.

Dokumentasjonen skjer senere, fortrinnsvis samtidig eller etter vitneførselen.

Innledningsforedrag som i sivil sak

Aktor holder en mer omfattende innledning og dokumenterer underveis.

Forsvarer får ordet til korrigeringer og suppleringer, ev. et mer omfattende innledningsforedrag.

I saker som knytter seg til kompliserte sivilrettslige forhold, f.eks. i saker om skatt og insideinformasjon, foretas det i praksis omfattende dokumentasjon under aktors innledningsforedrag. Hvis påtalemyndigheten ønsker å foreta slik dokumentasjon under innledningsforedraget skal forsvarere og retten varsles. Hvorvidt slik dokumentasjon skal tillates, avgjøres i saksforberedende møtet.

To-faset innledning

Hvis det skal skje omfattende dokumentering i aktors innledningsforedrag, bør forsvarer på forhånd få anledning til å orientere retten om hva den bør ha særlig fokus på under dokumenteringen. At forsvarer får gjort oppmerksom på de største svakhetene og usikkerhetene knyttet til den forventede dokumentasjonen, reduserer betenkeligheten ved at aktor eventuelt har ordet i flere dager før tiltalte slipper til med sin forklaring.

I slike saker kan derfor aktors innledningsforedrag deles opp i en innledende oversiktsdel, og en etterfølgende detaljert gjennomgang. Etter at aktor i

oversiktsdelen har orientert retten om hovedlinjene og sakens hovedspørsmål, skal forsvarer få mulighet til å fremheve sentrale problemstillinger sett fra tiltaltes side og peke på gjennomgående eller konkrete svakheter ved dokumentbevisene.

Hvorvidt forsvarer på denne måten skal få ordet før aktors detaljerte innledningsforedrag, avklares i det saksforberedende møtet.

Sekvensiell innledning (ev. sekvensiell hovedforhandling)

Dersom saken består av flere uavhengige forhold, er det praktisk at aktor holder én innledning for hver del. Forsvarer får bemerkninger til hver del. Tiltalte avgir sin partsforklaring (og bemerkninger til aktors bevis) for denne delen, før aktor gjennomgår og dokumenterer neste del. Øvrig bevisførsel tas etter at alle innledningsforedragene og partsforklaringene er ferdige eller suksessivt til hver del.

Fordelen med en oppdeling er til at tiltalte kan uttale seg om det han mener er feil i den første delen før aktor går videre til den neste delen av saken. Ulempen er at det kan være uoversiktlig og forsinkende, særlig hvis det er flere tiltalte og bevisførsel er overlappende.

Et alternativ er at hele saken legges opp som sekvensielle hovedforhandlinger, men dette bør bare gjøres i svært omfattede saker.

Forsvarers bemerkninger

Forsvarer bør angi hvilke faktiske og/eller rettslige problemstillinger saken reiser, og komme med eventuell korrigeringer til aktors saksfremstilling.

Tiltaltes adgang til kommentarer

Tiltaltes rett til å komme med bemerkninger etter hvert bevis ivaretas best ved at tiltalte gjennomgår sine innsigelser samlet under sin egen forklaring. Han kan da gå tilbake til de dokumentene hvor det er behov for korreksjoner eller bemerkninger.

Forklaringer

Praktiske og rettslige forhold bør være avklart under saksforberedelsen. Aktørene bør varsle dommeren i god tid dersom det skjer endringer.

Bruk av disposisjoner

Både påtalemyndighet og forsvarere bør fremlegge disposisjoner. Det er viktig at det for alle momenter som har grunnlag i dokumentasjonen, vises til den relevante siden i utdraget.

Disposisjonen kan ikke inneholde sitater fra politiforklaringer. Disposisjonen skal heller ikke inneholde det som fremstår som presise sitater fra forklaringer avgitt under hovedforhandlingen.

Disposisjonen skal ikke fremstå som komplette innledningsforedrag eller prosedyrer.

Retten bør avtale med aktørene når disposisjonene til innledningsforedraget skal gjøres tilgjengelig for motparten.

Disposisjoner til prosedyrene skal forelegges motparten senest en time før den brukes.

Retten skal ha ett ekstra eksemplar av alle fremlagte disposisjoner, slik at et rent eksemplar kan følge saken.

Les mer om disposisjoner på: [http://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/-Norges-Hoyesterett/Artikler-med-mer/Disposisjoner-til-prosedyrer-i-Hoyesterett-/
/](http://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/-Norges-Hoyesterett/Artikler-med-mer/Disposisjoner-til-prosedyrer-i-Hoyesterett-/)

Hjelpedokumenter

Hjelpedokumenter overleveres til de øvrige aktørene senest dagen før dokumentet fremlegges for retten.

Retten skal ha ett ekstra eksemplar av alle fremlagte hjelpedokumenter, slik at et rent eksemplar kan følge saken.

Utdrag

Problemstillinger knyttet til utdraget bør være avklart under saksforberedelsen. Retten og motparten orienteres så tidlig som mulig om ev. endringer.

Sivile krav

Retten bør aktivt følge opp den planen som er lagt for behandlingen av de sivile kravene og omfanget av bevisførselen.

Digital gjennomføring

I saker hvor aktor vil gjennomføre dokumentasjonen på skjerm bør øvrige aktører ha satt seg inn i hvordan "digitalt aktorat" gjennomføres. Se Lenke til retningslinjer for Dommermanual for digitale aktorat

Det bør i slike saker rutinemessig gjennomføres forberedende rettsmøte for planlegging av iretteføringen. Følgende punkter kan blant annet være hensiktsmessig å snakke om:

1. Riggingen i retten
 - Slaveskjermer
 - Egen 24" til hver av fagdommerne

- Laptop til meddommerne, slik at de kan bla i utdraget selv og skrive notater
- Advokatene og partene må selv ta med utstyr de trenger ut over "slaveskjermene"

2. Utarbeidelse av utdrag mv.

- Bokmerkestruktur?
- Innholdsfortegnelse (alltid)
- Krav til leselighet. Utdraget må være av en slik kvalitet og skriftstørrelse at hele siden/arket er lesbart på en 24" skjerm
- Om det skal tas papirutskrifter i tillegg til digitalt utdrag
- Klargjøring av at dokumenter som ikke kan føres som bevis, ikke må tas inn i utdraget
- Avtale hvordan nye dokumenter skal håndteres, inkludert hvordan dommernes arbeidskopi av utdraget skal oppdateres underveis i rettsforhandlingene.
- Avklare at det ikke skal lages "nettoutdrag" etter gjennomføringen av retten.

3. Hvem skal styre utdraget som vises på fellesskjermene

4. Opplæring av dommerne i hvordan de kan utnytte de digitale verktøyene

5. Bruk av hjelpedokumenter

- Skal disse være både digitale og på papir
- Talloppsett mv. må tilpasses slik at det er egnet til å lese på skjerm
- Når skal disse sendes partene og retten
- Presisere at hjelpedokumenter må nummereres og systematiseres